

Suvi Hyökki, Tiia Tynkkynen

Arviointimenetelmän käänösprosessin kuvaus

- esimerkkinä SCOPE 2.2. vanhempien haastattelurungon suomentaminen

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Toimintaterapeutti (AMK)

Toimintaterapian koulutusohjelma

Opinnäytetyö

31.10.2014

Tekijät Otsikko Sivumäärä Aika	Suvi Hyökki, Tiia Tynkkynen Arviointimenetelmän käänösprosessin kuvaus - esimerkkinä SCOPE 2.2. vanhempien haastattelurungon suomentaminen 51 sivua + 1 liite Syksy 2014
Tutkinto	Toimintaterapeutti
Koulutusohjelma	Toimintaterapian koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Toimintaterapia
Ohjaajat	Lehtori Anne Talvenheimo-Pesu Lehtori Merja Suoperä
Työssä käännöstyön kohteena oli lapsen toiminnallista osallistumista arvioivan arviointimenetelmän SCOPE-version 2.2 vanhempien haastattelurunko. Tämän esimerkkitapauksen kautta arviointimenetelmän kääntämisen alkuvaiheisiin tutustuttiin käytännön kautta sekä teoriassa. Käännöstyö toteutettiin kahden toimintaterapian opiskelijan toimesta. Opinnäyte-työ sisältää vanhempien haastattelurungon ensimmäisen suomennoksen sekä pienimuotoisen käyttökokeilun. Käänösprosessi on pyritty kuvaamaan mahdollisimman yksityiskohtaisesti. Haastattelun kääntämisessä hyödynnettiin yhteistyökumppanina toimineen Metropolia Ammattikorkeakoulun asiantuntijuutta ja verkostoja. Koekäyttäjänä käännetylle haastattelulle olivat kaksi lasten psykiatriassa työskentelevää toimintaterapeuttia. Arviointimenetelmän kääntämisessä on erityispiirteitä, joista esimerkkitapauksen kautta nousi esiin kaksi keskeistä: arviointimenetelmän keskeisten käsitteiden sisäistäminen ja niiden merkitysten säilyttäminen kulttuuriin sopivalla tavalla sekä käännettävän materiaalin vertaaminen olemassa olevaan, samaan taustateoriaan pohjautuvaan käsitteistöön, ja sen yhteneväisyyden huomioiminen. Tällä hetkellä suomalaisten toimintaterapeuttien käytössä on vain muutamia validoituja, lasten arviointiin tarkoitettuja, suomenkielisiä arviointimenetelmiä. Arviointimenetelmien luotettavalle käännöstyölle on alallamme tarvetta. Tämän työn puitteissa toteutetun käänösprosessin tekeminen näkyväksi voi olla hyödyksi jatkossa muiden arviointimenetelmien käännöstyössä. Kansainvälisesti arviointimenetelmistä on kirjoitettu useita tutkimusartikkeleita, joista työn puitteissa tutustuimme kolmeen: suomalaisessa TOImintaterapeutti-lehdessä julkaistuun Kansainvälisen arviointimenetelmän siirtäminen suomalaisten toimintaterapeuttien käyttöön, ruotsalaiseen PEGS-menetelmän käänös- ja kulttuuriin soveltamisprosessia kuvaavaa <i>The Perceived Efficacy and Goal Setting System (PEGS), Part I: Translation and cross-cultural adaptation to a Swedish context</i> sekä yhdeksän artikkelin yhteenvetoon, <i>The cross-cultural adaptation of the disability of arm, shoulder and hand (DASH): a systematic review</i>. Näiden pohjalta vertasimme lopuksi esimerkkitapauksemme osuutta tähän laajempaan käänösprosessin kokonaisuuteen.	
Avainsanat	SCOPE, lasten toimintaterapia, käänösprosessi, arviointimenetelmä, kulttuuriin sovittaminen, inhimillisen toiminnan malli

Authors Title Number of Pages Date	Suvi Hyökki, Tiia Tynkkynen Translating an Assessment Tool in Occupational Therapy. A Case Study of Translating SCOPE 2.2. Parent Interview Form into Finnish 51 pages + 1 appendice Autumn 2014
Degree	Bachelor of Health Care
Degree Programme	Occupational Therapy
Specialisation option	Occupational Therapy
Instructors	Anne Talvenheimo-Pesu, Senior Lecturer Merja Suoperä, Senior Lecturer
The purpose of this study was to translate and culturally adapt the parent interview form of the pediatric occupational therapy assessment tool SCOPE 2.2. The case study demonstrated the first phases of the translation process for us both in theory and practice. As for methods, the study was conducted by two occupational therapy students and it included the first translation of the parent interview form and a small scale testing in practice. The expertise and networks of Helsinki Metropolia University of Applied Sciences, Finland were utilized during the translation process. The translation was tested on two occupational therapists working in pediatric psychiatry. As a result of this case study, we learned that the translating process of an assessment tool contains special features, so that the basic translation models cannot directly be utilized. Two main conclusions were made: the meaning of the main concepts must be internalized and preserved during translation process, and the existing, already translated vocabulary based on the same ground theory must be compared to the material being translated, so that the translated terminology remains coherent. At the moment only a few valid pediatric assessment tools in occupational therapy are available in Finnish. Making the translation process of this case study visible, it could benefit the further cases of translating assessment tools in the future. Several research articles have been written about translating an assessment tool in occupational therapy. For this study we read three of them: firstly, an article in a Finnish Occupational Therapy publication about applying international assessment tools, secondly a Swedish article <i>The Perceived Efficacy and Goal Setting System (PEGS), Part I: Translation and cross-cultural adaptation to a Swedish context</i> and finally a review of a nine processes, <i>The cross-cultural adaptation of the disability of arm, shoulder and hand (DASH): a systematic review</i>. Based on these articles we compared our case study to the wider process of translating and adapting an assessment tool into another culture. The study will possibly be of help in clarifying the process model for valid translation in the future.	
Keywords	SCOPE, pediatric occupational therapy, translation process, assessment tool, cultural adaptation, the model of human occupation

Sisällys

1	Johdanto	2
2	Opinnäytetyön lähtökohtia	4
3	Käännöksen kohteena SCOPE:n vanhempien haastattelu	5
3.1	Inhimillisen toiminnan malli (<i>Model of Human Occupation</i>)	5
3.2	Lapsen osallistumisen arviointi toimintaterapiassa	9
3.3	SCOPE:n ominaisuudet ja pisteytys	11
3.4	Vanhempien haastattelu arviointimenetelmänä toimintaterapiassa	13
4	Käännösprosessi	16
4.1	Näkökulmia käännöstyöstä	18
4.1.1	Kielitieteen näkökulma erikoiskielen kääntämiseen	18
4.1.2	Arviointimenetelmän kulttuuriin sovittaminen	19
4.1.3	Asiantuntijan näkökulma	20
4.2	SCOPE:n vanhempien haastattelurungon kääntäminen	21
4.3	Koekäyttäjien perehdytys	27
4.4	Kysely koekäyttäjille	28
5	Yhteenveto	32
5.1	SCOPE:n vanhempien haastattelun käännösprosessin keskeiset elementit	32
5.2	Koekäyttäjien vastaukset kyselyyn	35
5.2.1	Vastausten analysointi	35
5.2.2	Vastausten koonti	43
6	Pohdinta	45
6.1	Työn luotettavuuden ja eettisyyden arviointi	46
6.2	Toteutetun käännösprosessin tarkastelu laajemmassa kontekstissa	47
6.3	Jatkokehitysehdotukset	49
	Lähteet	51
	Liitteet	
	Liite 1. Koekäyttäjien perehdytyksessä käytetyt materiaalit	

1 Johdanto

Suomalaisten toimintaterapeuttien käytössä on vielä vain muutamia validoituja, lasten arviointiin tarkoitettuja suomennettuja menetelmiä (Keponen 2014). Tämän opinnäytetyön puitteissa on mahdollista edesauttaa validoidun arviointimenetelmän, SCOPE 2.2-version, suomennosprosessia sekä osaltaan mahdollistaa sen käyttöönottoa tulevaisuudessa suomalaisten toimintaterapeuttien keskuudessa. Koska arviointimenetelmien käännöstyölle toimintaterapian alalla on tarvetta, myös työn puitteissa toteutetun arviointimenetelmän käännösprosessin tekeminen näkyväksi voi olla hyödyksi jatkossa muiden arviointimenetelmien käännöstyössä. Toimintaterapiassa tällaista mallia ei ole virallisesti kehitetty, mutta se on välttämätöntä arviointimenetelmien luotettavuuden ja pätevyyden säilyttämiseksi (Hartvig, Petersen 2008: 147). Taustalla vaikuttaa ajatus suomalaisen toimintaterapia-arviointikäytäntöjen kehittämisestä, niiden yhtenäistämisestä ja luotettavuuden lisäämisestä.

Opinnäytetyössä kuvataan *The Short Child Occupational Profile v. 2.2* -arviointimenetelmän (SCOPE) vanhemmille suunnatun haastattelurungon käännösprosessia kahden toimintaterapian opiskelijan toteuttamana. Käännösprosessin vaiheissa hyödynnettiin kahden Metropolia Ammattikorkeakoulun opettajan asiantuntijuutta ja kahden lasten psykiatriassa työskentelevän toimintaterapeutin käyttökokemuksia käännöksestä. Lisäksi työssä esitellään lyhyesti arviointimenetelmän taustalla vaikuttavan inhimillisen toiminnan mallin (*Model of Human Occupation*) sekä arviointimenetelmän käytön perusteet. Kääntämisen kohteeksi valittiin vanhempien haastattelu, sillä sen käyttö edistää vanhempien asiantuntijuuden hyödyntämistä lapsen arvioinnissa. Myös toimintaterapian arviointimenetelmien kääntämisen tärkeyttä ja suomenkielisten, validoitujen arviointimenetelmien tarpeellisuutta pohditaan alan kehittymisen kannalta. Opinnäytetyön pääpaino on kuitenkin esimerkkitapauksen omaisesti vanhempien haastattelun käännösprosessissa ja sen yksityiskohtaisessa kuvauksessa.

Opinnäytetyön aihe ja tarve nousi Metropolia Ammattikorkeakoulusta, joka oli työn tilaaja. Metropolia Ammattikorkeakoulussa suomennosprosessin yhteyshenkilöinä toimivat toimintaterapian tuntiopettaja Sanna Piikki ja toimintaterapian lehtori Riitta Keponen. Metropolia Ammattikorkeakoulun toimintaterapian osasto omistaa SCOPE:n suomenkieliset oikeudet, ja työn puitteissa Sanna Piikki toimii yhteyshenkilönä Illinoisin yliopistoon (UIC), josta pyysimme luvan SCOPE:n suomennostyöhön. Molemmat toimivat myös asiantuntijoina arviointimenetelmän suomennosprosessissa. Koekäyttäjää vanhempien haastattelurungon

ensimmäiselle suomenkieliselle versiolle haettiin Toimintaterapeuttiliiton (TOInet) sähköpostilistan kautta. Koekäytön osallistujilta edellytettiin kiinnostusta lasten arviointimenetelmään ja työskentelyä lasten toimintaterapiassa. Opinnäytetyön ohjaajina toimivat Metropolia Ammattikorkeakoulun toimintaterapian lehtorit Anne Talvenheimo-Pesu ja Merja Suoperä.

Sanna Piikki ja Riitta Keponen ehdottivat meille SCOPE-arviointimenetelmän vanhempien tai opettajan haastatteluosion suomennosta ja sen testausta. Lasten toimintaterapian kentällä on herännyt kiinnostus luotettavia ja päteviä lapsen toimintakyvyn arviointimenetelmiä kohtaan (Keponen 2014). Valitsimme SCOPE:n sisällöstä suomennettavaksi vanhempien haastattelun, sillä lasten toimintaterapian nykykäsitys korostaa lapsi- ja perhekeskeistä lähestymistapaa ja lapsen osallistumista. Lisäksi SCOPE arviointimenetelmänä on tutkimusten mukaan todettu luotettavaksi menetelmäksi toiminnallisen osallistumisen arvioinnissa. (Bowyer – Kramer – Kielhofner – Maziero-Barbosa – Girolami 2007: 68, 83.)

Opinnäytetyömme keskeisimmiksi kysymyksiksi muotoutuivat:

1. Millainen on toimintaterapian arviointimenetelmän suomennosprosessi opinnäytetyön puitteissa?
2. Mikä on toimiva suomenkielinen kieliasu amerikkalaiseen kulttuuriin kehitelystä, englanninkielisestä SCOPE-arviointimenetelmän vanhempien haastatteluosion osasta?

2 Opinnäytetyön lähtökohtia

Metropolia Ammattikorkeakoulussa toimintaterapian suuntautumisalalla kehittämishankkeiden pääpaino on tällä hetkellä arvioinnissa, sillä Metropolialla on erityisosaamista siihen liittyen (Keponen 2014). Yksi käynnissä olevista projekteista on SCOPE-arviointimenetelmän käännösprosessi. Toimintaterapian arviointimenetelmän käännösprosessia on käsitelty myös aiemmissa koulutusohjelman opinnäytetöissä. Prosessin mahdollisesta etenemisestä antoivat hyvää käsitystä esimerkiksi Veera Mattilaisen ja Katja Vepäläisen *The Residential Environment Impact Survey (REIS, version 2.0) Arviointivälineen lomakkeiston ensimmäinen suomennos ja kehittäminen* (2009) sekä opinnäytetyö sen suomenkielisen lomakkeiston päivityksestä uuden version (REIS 3.0) -mukaiseksi (Kauranen, Kiviniemi 2014). Kulttuuriin soveltamisesta puolestaan esimerkkinä toimi Sanna Rautakorven ja Pirkko Ruusuvooren *Jos otteita on kaksi, muuttuuko arki helpommaksi?: yläraajaproteesia käyttävän lapsen ja nuoren itsearviointimenetelmä PUFI:n suomentaaminen ja kulttuuriin soveltaminen* (2008). Suomennosprosessin lähtökohdat voivat siis olla hyvin erilaisia riippuen arviointimenetelmän tyypistä, kohderyhmästä ja sen taustalla vaikuttavasta teoriasta. Lisäksi nimenomaan SCOPE:n kääntämistyöhön liittyen oli hyvin olennaista perehtyä Tiina Seppäsen (2009) opinnäytetyöhön *Lapsen lyhyt toiminnallinen profiili (SCOPE) : esittely ja pienimuotoinen kokeilu*.

Aihetta käsittelee myös artikkeli Toimintaterapeutti-lehdessä 2/2012, otsikolla *Kansainvälisen arviointimenetelmän siirtäminen suomalaisten toimintaterapeuttien käyttöön*. Artikkelin käsittelee arviointimenetelmän käännösprosessia suuremmissa mittakaavassa sisältäen vaiheet arviointimenetelmän valinnasta kielentarkistuksien ja korjausten kautta pätevyyden ja luotettavuuden tutkimiseen asti (Kanelisto, Juntunen, Salminen 2012: 3-4). Arviointimenetelmien käännösprosessista ja sen haasteista on kirjoitettu myös useita kansainvälisiä tutkimusartikkeleita. Opinnäytetyön puitteissa tarkasteltiin ruotsalaista PEGS-menetelmän käännös- ja kulttuuriin soveltamisprosessia kuvaavaa *The Perceived Efficacy and Goal Setting System (PEGS), Part I: Translation and cross-cultural adaptation to a Swedish context* (Krumlinde-Sundholm, Vroland-Nordstrand 2012). Esimerkkinä erityisesti toimintaterapian arviointimenetelmän kulttuuriin sovittamisesta oli yhdeksän artikkelin yhteenveto, *The cross-cultural adaptation of the disability of arm, shoulder and hand (DASH): a systematic review* (Alotaibi, Naser M. 2008). Artikkelien perusteella arviointimenetelmän kääntäminen on pitkä ja laaja prosessi, jonka toteuttamiseen tarvitaan useita asiantuntijoita. Näin ollen tämä opinnäytetyö muotoutui pienimuotoiseksi case-esimerkiksi arviointimenetelmän kääntämisestä.

3 Käännöksen kohteena SCOPE:n vanhempien haastattelu

SCOPE-arviointimenetelmä (*The Short Child Occupational Profile*) pohjautuu Gary Kielhofnerin kehittämään inhimillisen toiminnan malliin (*The Model of Human Occupation*). Puhumme SCOPE:sta tässä työssä arviointimenetelmänä, sillä yksittäisten taitojen mitaamisen sijasta se keskittyy arvioimaan lasta kokonaisuutena. Suomennosprosessin aikana käytössämme oli SCOPE:n 2.2-version vuonna 2008 julkaistu englanninkielisen käsikirjan kopio. SCOPE-arviointimenetelmän peruseriaatteiden lisäksi esittelemme opinnäytetyömme kannalta keskeisimmät inhimillisen toiminnan mallin käsitteet, joita ovat tahto (*volition*), tottumus (*habituation*), suoriutuminen (*occupational performance*), osallistuminen (*participation*) ja ympäristö (*environment*). Kääntämisen kannalta käsitteiden merkityksen ja niiden keskinäisten suhteiden ymmärtäminen on keskeistä. Tämän työn erityisen keskeinen käsite, *occupational participation*, on Toiminnan voimaa-teoksessa käännetty suomeksi toiminnallinen osallistuminen, joten siitä käytetään tässä työssä samaa suomennosta. (Hautala ym. 2011: 244.)

SCOPE on lapsen osallistumista arvioiva menetelmä, joten on perusteltua käsitellä lyhyesti yleisellä tasolla, miten osallistumista arvioidaan toimintaterapiassa. Arviointiprosessi luo kontekstin käännöksen kohteena olevan vanhempien haastattelun käytölle. Haastattelun käyttötarkoituksen ymmärtäminen on käännöstyön kannalta keskeistä. Vanhempien roolin hahmottaminen lapsen toimintaterapiaprosessissa oli tarpeen, jotta suomennettavaksi valitun arviointimenetelmän taustat selkeytyivät sekä vanhempien haastattelun tarpeellisuus prosessissa voitiin perustella. Lasten toimintaterapian arviointiprosessiin kuuluu hyvin olennaisena osana perheen ja toimintaterapeutin yhteistyö, ja lapsen vanhemmilla tulisi olla prosessissa aktiivinen rooli ongelmanratkaisijoina (Dunn 2011: 86–87). Vanhempien haastattelu on yksi keino osallistaa vanhempia lapsen toimintaterapiaprosessiin.

3.1 Inhimillisen toiminnan malli (*Model of Human Occupation*)

SCOPE -arviointimenetelmän teoreettisena taustana olevan inhimillisen toiminnan mallin keskiössä on ihminen, yksilö, jonka toimintaan tahto, tottumus ja suorituskky sekä ympäristö vaikuttavat. Toiminnan dynamiikka rakentuu näiden neljän elementin vuorovaikutuksessa. (Kielhofner 2008: 12, 30.) Samat käsitteet toistuvat myös SCOPE:ssa

sekä sen haastatteluosiossa. Prosessin kannalta on siis tärkeää ymmärtää, mitä näillä käsitteillä tarkoitetaan, jotta ne saavat oikean merkityksen. Osiossa on käytetty suomenkielisenä lähteenä Toiminnan voimaa-teosta (2011), jotta keskeisten käsitteiden suomennokset ovat yhteneväisiä. Inhimillisen toiminnan mallin suomennettuja käsitteitä on käytetty mm. Toiminnan voimaa-teoksen lisäksi MOHOST-käsikirjan suomenkielisessä versiossa, mutta varsinaista mallin käsikirjaa ei kuitenkaan ole saatavilla suomeksi.

Tahto on ihmisen tunteista ja ajatuksista koostuva, jatkuva prosessi ihmisestä itsestään toimijana kun hän ennakoi, valitsee, kokee ja tulkitsee toimintaa (Kielhofner 2008: 16). Tahto muokkautuu kulttuurin, yksilöllisten olosuhteiden sekä historian vaikutuksesta, ja koostuu kolmesta elementistä: henkilökohtainen vaikuttaminen (*personal causation*), arvot (*values*) ja mielenkiinnon kohteet (*interests*). Henkilökohtaisella vaikuttamisella tarkoitetaan ihmisen käsitystä omasta kyvystään (*sense of capacity*) elää merkityksellistä elämää, ja tietoisuutta siitä, millaiseen toimintaan pystyy ja millaisia seurauksia toiminnalla on. (Kielhofner 2008: 34–35.) Henkilökohtaiseen vaikuttamiseen sisältyy myös käsitys oman toiminnan tehokkuudesta (*self-efficacy*), johon liittyy itsehillintä ja usko omiin kykyihin. Arvot ovat kulttuurin muodostamia käsityksiä siitä, mikä on tärkeää, ja niitä muokkaavat ihmisen henkilökohtaiset vakaumukset (*personal convictions*) ja velvollisuudentunne (*a sense of obligation*). (Kielhofner 2008: 37–40, Hautala ym. 2011: 236.) Mielenkiinnon kohteet tuottavat nautintoa ja tyydytystä, ja pitävät sisällään mieltymykset (*interest pattern*) (Kielhofner 2008: 43, Hautala ym. 2011: 237).

Tottumus on ihmisen sisäinen valmius esittää johdonmukaisia käyttäytymismalleja, joita tavat ja roolit ohjaavat sovitettuna ajallisen, fyysisen ja sosiaalisen ympäristön piirteisiin. Ihmisen ajallinen elinympäristö, päivän ja yön vaihtelu, arki ja viikonloppu, luovat rakenteen, jossa rutiinit kehittyvät. Sosiaalinen järjestys auttaa tunnistamaan tilanteet, joissa yksilö tietää miten reagoida. (Kielhofner 2008: 35.) Tottumus siis pitää sisällään ihmisen tavat (*habits*) ja sisäistetyt roolit (*internalized roles*), ja muotoutuu vuorovaikutuksessa tietyn fyysisen, sosiaalisen ja ajallisen ympäristön kanssa (Kielhofner 2008: 18). Tavat ohjaavat ihmisen päivittäistä toimintaa tutussa ympäristössä, ja ne muotoutuvat toistuvassa toiminnassa rutiinien sekä ajallisen, fyysisen ja sosiaalisen elinympäristön vuorovaikutuksessa (Kielhofner 2008: 53–54). Tutut tavat helpottavat päivittäistä toimintaa ja säästävät energiaa, joten äkillisen toimintakyvyn muutoksen myötä tarvitaan ponnistuksia ja keskittymistä, jotta ihminen pystyy selviämään jokapäiväisistä rutiineista sekä muodostamaan uusia tapoja toimia. Ihmisen sisäistetyt roolit rakentuvat rutiinien ja sosiaalisen ympäristön kautta, hänen muodostaessaan käsitystä itsestä suhteessa muihin ja

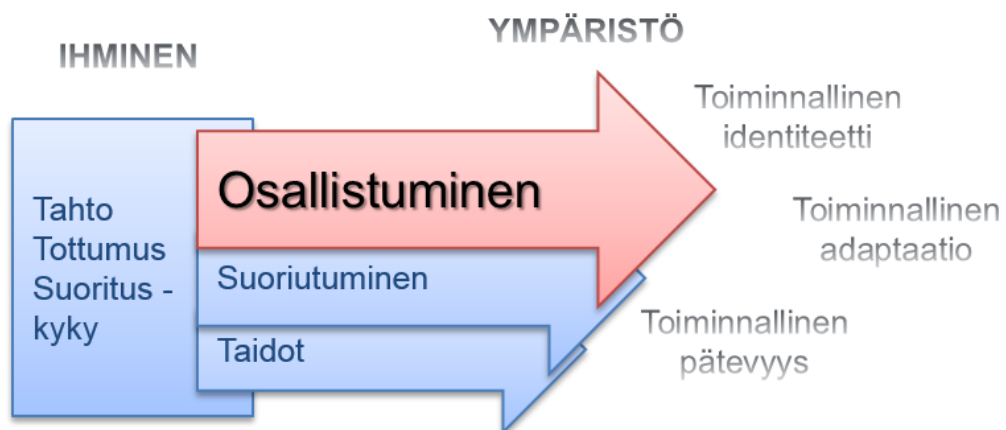
ympäröivään kulttuuriin. Roolit vaikuttavat ihmisen toimintatapaan ja toiminnan sisältöön, eri rooleissa toimiessa ihminen toimii eri tavalla. (Kielhofner 2008: 58, 60–61, Hautala ym. 2011: 238.)

Ihmisen suorituskyykyyn (*performance capacity*) vaikuttavia ominaisuuksia voi tarkastella kahdesta näkökulmasta, jotka ovat tiiviisti sidoksissa toisiinsa. Objektiivinen näkökulma huomioi ihmisen ulkopuoliset ominaisuudet, joita ovat ruumiin erilaiset fyysiset (lihakset, hermot) ja psyykkiset (muisti, kognitio) rakenteet, ja toimiessaan ihminen harjoittelee näitä kykyjä. Subjektiivinen puolestaan käsittää ihmisen sisäisen kokemuksen omasta suorituskyvystään ja sen rajoitteet. Subjektiivinen kokemus myös määrittelee sen miten ihminen toimii. (Kielhofner 2008: 19–20, 68–69, Hautala ym. 2011: 239). Eletty keho (*lived body*) tarkoittaa ihmisen yksilöllisen kehon kautta saatua kokemusta ympäröivästä maailmasta ja toiminnasta. Mieli ja keho ovat tiiviissä yhteydessä toisiinsa. (Kielhofner 2008: 70–71, Hautala ym. 2011: 239.)

Yksilön toimintaa ei voi täysin ymmärtää huomioimatta yksilön ympäristöä, sillä toiminta tapahtuu aina moniulotteisessa kontekstissa (Kielhofner 2008: 21). Ympäristöllä käsitetään tietyt fyysiset, sosiaaliset, kulttuuriset, taloudelliset ja poliittiset ihmisen toimintaan vaikuttavat piirteet. Näiden lisäksi toimintaan vaikuttavat muut ympäristön elementit, kuten tilat (*spaces*), esineet (*objects*), saatavilla olevat toiminnan muodot (*occupational forms*), kohdatut sosiaaliset ryhmät (*social groups*), kulttuuri ja asenteet sekä poliittinen ja taloudellinen konteksti. Ympäristö voi tarjota mahdollisuuksia ja resursseja, jotka mahdollistavat valintoja ja toimintaa. Resurssit voivat ylläpitää motivaatiota, esimerkiksi perheenjäsenet ja ystävät voivat tarjota henkistä tukea, tai helpottaa toimintaa, esimerkkinä erilaiset apuvälineet ja ohjeet. Ympäristön vaatimukset ja rajoitukset voivat joko estää tai voimakkaasti ohjata toimintaa, esimerkiksi esteet voivat olla fyysisiä, kuten aidat, portaat tai oviaukot, tai sosiaalisia, kuten asenteet, lait ja säädökset. Nämä ympäristön vaatimukset ja rajoitteet vaikuttavat myös ihmisen tapojen ja roolien muotoutumiseen. (Kielhofner 2008: 86–87, Hautala ym. 2011: 240–243.). Ympäristö vaikuttaa myös ihmisen kokemukseen toimintakyvystä: esteetön ympäristö voi vähentää tai jopa ehkäistä kokemusta kyvyttömyydestä. (Kielhofner 2008: 97.)

Ihmisen toimintaa voidaan kuvailla kolmella tasolla: toiminnallinen osallistuminen (*occupational participation*), toiminnallinen suoriutuminen (*occupational performance*) ja toiminnalliset taidot (*occupational skills*). Ihmisen suorituskyyky on suoraan yhteydessä hä-

nen toiminnalliseen suoriutumiseensa, mihin sisältyvät myös hänen taitonsa. Taidot puolestaan voidaan luokitella kolmeen osa-alueeseen: liikkumiseen liittyvät motoriset taidot, toiminnan etenemiseen ja oman toiminnan mukauttamiseen liittyvät prosessitaidot sekä sosiaaliseen kanssakäymiseen liittyvät vuorovaikutustaidot. (Bowyer ym. 2005: 6, Kielhofner 2008: 101–103.) Inhimillisen toiminnan mallin mukaan toiminnallisella osallistumisella tarkoitetaan ihmisen osallistumista ja sitoutumista työhön, leikkiin tai vapaa-aikaan. Se sisältää tekemisen niin hänen henkilökohtaisella kuin ympäröivällä sosiaalisella tasollaan. Toiminnalliseen osallistumiseen vaikuttaa kollektiivisesti toimintakyky (*performance capacity*), aiemmin mainitut tottumus, tahto sekä ympäristön olosuhteet. Toiminnallinen osallistuminen on näin ollen sekä kontekstuaalista, jolloin ympäristö voi estää tai mahdollistaa toimintaa, että henkilökohtaista, jolloin yksilölliset motiivit, roolit, tavat, kyvyt ja rajoitukset vaikuttavat siihen. Yksilöllisten ja ympäristön tekijöiden vuorovaikutus muokkaa ihmisen toiminnallista osallistumista, ja esimerkiksi toimintakyvyn muutos voi muuttaa, mutta ei välttämättä estä osallistumista, mikäli asianmukainen ympäristön tuki on saatavilla. (Kielhofner 2008: 101–102.) Toiminnallinen osallistuminen vaikuttaa myös toiminnalliseen mukautumiseen (*occupational adaptation*) ja sen kahteen elementtiin, joita ovat toiminnallinen identiteetti (*occupational identity*) ja toiminnallinen pätevyys (*occupational competence*). Toiminnallisella identiteetillä tarkoitetaan sitä, kuka ihminen haluaa toiminnallisena olentona olla, ja toiminnallinen pätevyys puolestaan identiteetin käyttämistä toiminnassa. (Kielhofner 2008: 106–107.)

Kuvio 1. Toiminnallisen adaptaation prosessi. Osallistumisen suhde muihin inhimillisen mallin käsitteisiin. (Kielhofner ym. 2008: 108.)

3.2 Lapsen osallistumisen arviointi toimintaterapiassa

Erityisesti osallistumisen käsitteen ymmärtäminen hahmottui arviointiprosessia tarkasteltaessa. Toiminnallisen osallistumisen arviointi eroaa prosessina esimerkiksi pelkääjän motoristen taitojen arvioinnista. Se on useista elementeistä koostuva kokonaisuus, jonka hahmottaminen on olennaista vanhempien haastattelun käyttötarkoituksen kannalta. Konteksti, jossa haastattelu toteutetaan, antaa suuntaa käännoistyössä kysymysten asettelulle, lauserakenteille ja sanavalinnoille.

Arviointi toimintaterapiassa on kattava prosessi, johon osallistuvat kaikki tiimin jäsenet. Siinä kerätään systemaattisesti tietoa lapsen toimintakyvystä (mm. taidot, konteksti ja ympäristön vaatimukset) erilaisilla arviointivälineillä, kuten havainnointi, haastattelu ja standardoidut arviointivälineet. Arvioinnissa saatujen tietojen pohjalta terapeutti pyrkii ymmärtämään lapsen toimintakyvyn haasteet ja niiden vaikutukset toiminnalliseen suoriutumiseen ja osallistumiseen. Lapsen vanhemman näkemykset ja toiveet tulisivat olla arviointiprosessin keskiössä, sekä arvioinnin tulisi olla kulttuurisesti ja ekologisesti pätevää. Tuloksena tulisi olla syvälinen ymmärrys lapsen osallistumisesta lapselle merkityksellisiin toimintoihin. (Case-Smith 2005: 5, 219–221; Dunn 2011: 91.)

Lapsen toimintaterapia-arvioinnissa käytetään usein top-down -lähestymistapaa. Tällöin terapeutti aloittaa arvioimalla, millä tasolla lapsi osallistuu päivittäisiin toimintoihin ja rutiineihin perheessä ja vertaisryhmissä. Tämä ensikäsitys pohjautuu useisiin lähteisiin: lapsen vanhempien sekä muiden lapsen kanssa vuorovaikutuksessa olevien aikuisten havaintoihin, epämuodollisiin havainnoiteihin lapsen toiminnasta tämän omassa ympäristössä, arviointivälineen hallintaan sekä muiden ammattilaisten kirjoittamiin arviointeihin. (Case-Smith 2005: 5.) Tämä useista lähteistä saatu tieto voidaan koota SCOPE:n avulla ennen terapian aloittamista sekä seurata lapsen edistymistä terapian aikana (Bowyer ym. 2005: 1.)

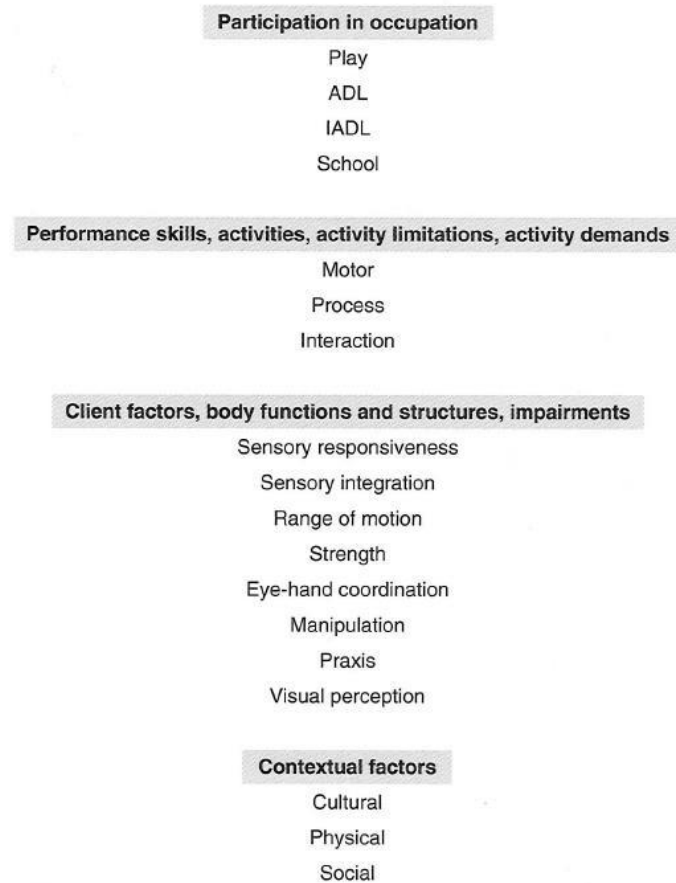

FIGURE 1-1 Occupational therapy evaluation of children.

Kuvio 2. Esimerkki lapsen toimintaterapiaprosessin osa-alueista (Case-Smith 2005: 5).

Lapsen osallistumista arvioidaan useissa eri ympäristöissä, jolloin terapeutin kiinnostuksen kohteena ovat erityisesti lapsen leikki (*play*), päivittäiset toiminnot (*activities of daily living*), välineelliset päivittäiset toiminnot (*instrumental ADL*) sekä koulutoiminnot (*school occupations*). Terapeutti arvioi myös lapsen ympäristöä, jotta hän hahmottaa mahdolliset osallistumiseen vaikuttavat tekijät. Osallistumisen arvioinnissa terapeutti käyttää narratiivista harkintaa, mikä tarkoittaa, että hän pyrkii ymmärtämään lapsen tilanteen yksilöllisessä kontekstissa, esimerkiksi perheessä. Tämän jälkeen arviointi jatkuu suorituskyvyn vaikuttavien tiettyjen taitojen ja rajoitusten määrittämisellä. Toimintaterapeutin kiinnostus keskittyy lapsen motorisiin taitoihin sekä prosessi- ja kommunikaatiotaitoihin. Lasta havainnoidaan huolellisesti esimerkiksi koululuokassa ja kotona. (Case-Smith 2005: 3–4, 6–7.)

Seuraavaksi terapeutti määrittää asiakkaaseen liittyvät tekijät, jotka rajoittavat toimintaan osallistumista: näitä voivat olla esimerkiksi voiman puute, lihasheikkous, tasapaino,

silmä-käsikoordinaation haasteet, sensorinen integraatio tai manipulaation pulmat. Terapeutti kartoittaa myös lapsen vahvuudet ja tutkii toiminnan vaatimuksia suhteessa lapsen suorituskyvyn rajoitteisiin. Sen jälkeen hän kartoittaa, kuinka erilaiset kontekstit, sisältäen fyysiset, sosiaaliset ja kulttuuriset tekijät, vaikuttavat lapsen suoriutumiseen ja osallistumiseen. (Case-Smith 2005: 7–8.) Lapsen toiminnallisen suoriutumisen analyysissä tulisi huomioida lapsen taidot, tavat, konteksti, toiminnan vaatimukset ja yksilölliset, lapseen liittyvät tekijät. Kuten SCOPE:ssakin lapsen tilanne huomioidaan yksilöllisesti. Lapsen toiminnallinen ympäristö on myös aina olennainen osa arviointia. (Case-Smith 2005: 218–219).

3.3 SCOPE:n ominaisuudet ja pisteytys

Koska vanhempien haastattelurunko sisältää samat osiot kuin SCOPE:n pisteytyslomake, piti myös siihen perehtyä arviointimenetelmän sisällön ja termien yhteneväisyyden takaamiseksi. Lisäksi haastattelu antaa pisteytettävää tietoa, jolloin SCOPE:n perusperiaatteet tuli tuntea ennen käännöstyön aloittamista.

SCOPE on arviointimenetelmä, jossa kiinnostus kohdistuu lapsen osallistumisen mahdollisuuksiin toiminnassa. Lasten toiminnallista osallistumista arvioimaan on kehitetty useampiakin arviointimenetelmiä, jotka usein keskittyvät vain yhteen osallistumisen osaluueeseen, kuten vapaa-ajan toimintoihin osallistumiseen tai toimintaan osallistumiseen kouluympäristössä (Bowyer ym. 2007: 69). SCOPE sen sijaan antaa yleiskuvan lapsen toiminnasta, myös perheen rutiineihin liittyen (Kielhofner 2008: 294). SCOPE auttaa toimintaterapeuttia hahmottamaan lapsen haasteita ja vahvuuksia, sekä sen, miten ne vaikuttavat lapsen osallistumiseen leikissä, koulunkäynnissä ja perheen toiminnoissa. Menetelmä tekee näkyväksi sekä intervention tarpeessa olevia asioita, että lapsen vahvuuksia joita terapiaprosessissa voisi hyödyntää. SCOPE:n teoreettisena taustana toimii inhimillisen toiminnan malli, jonka käsitteiden mukaan menetelmän osiot on jaoteltu. (Bowyer ym. 2005: 1, 142.)

SCOPE:a voidaan käyttää sekä alkuarvioinnin menetelmänä että terapian tuloksellisuuden mittarina. Sitä on mahdollista käyttää erilaisissa konteksteissa lasten ja nuorten kanssa 0–21 ikävuoteen. (Bowyer ym. 2005: 1.) Vaikka SCOPE:n pääasiallinen toteuttamistapa perustuu havainnointiin, ei sen toteuttamiseen tarvita standardoitua tilannetta. Menetelmän käyttäjä voi hankkia tarvittavat tiedot muun muassa havainnoimalla lasta

avoimissa tai strukturoiduissa tilanteissa, lapsen ja/tai vanhempien kanssa keskustelemalla tai käyttämällä apuna toista strukturoitua arviointimenetelmää. (Bowyer ym. 2005: 11.)

SCOPE koostuu kahdestakymmenestä viidestä osiosta, joita arvioidaan neliportaisella asteikolla. Nämä osiot pohjautuvat seuraaviin inhimillisen toiminnan mallin käsitteisiin tahto, tottumus, kommunikaatio- ja vuorovaikutustaidot, prosessitaidot, motoriset taidot ja ympäristö. Nämä kuusi käsitettä jakautuvat pienempiin osioihin, esimerkiksi motoristen taitojen alla ”koordinaatio” ja ”asento ja liikkuvuus”. Nämä kaksikymmentä viisi osiota arvioidaan asteikolla 1–4 suhteessa siihen, estääkö vai edistääkö kyseinen osio lapsen osallistumista. Arvosana 4 tarkoittaa osallistumista edistävää ja 1 estävää tekijää. (Bowyer ym. 2005: 2.) Toisin kuin useimmissa lasten toimintaterapian arviointimenetelmissä, SCOPE:ssa lapsen suoriutumista ei verrata yleisiin viitearvoihin, vaan toiminnallista osallistumisen mahdollistavia ja estäviä tekijöitä arvioidaan aina yksilöllisesti. Terapeutti pohtii, mikä on juuri tämän lapsen tilanteessa juuri hänelle mahdollista. Terapeutin tehtäväksi jää lapsen todellinen potentiaalin hahmottaminen hänen ikänsä, vammansa, aikaisemmat kokemuksensa ja ympäristönsä huomioiden. (Bowyer ym. 2005: 1.)

Jotta tiedonkeruu arviointimenetelmän toteuttamiseksi olisi mahdollisen monipuolista, SCOPE sisältää myös haastattelurungot lapsen opettajalle ja vanhemmille. Molempia näistä haastattelurungoista voidaan pienten muokkauksen jälkeen käyttää myös muiden kuntoutustyöntekijöiden haastattelun apuna (Bowyer ym. 2005: 36). SCOPE:n alkupe- räisessä käsikirjassa kummastakin haastattelurungosta on esitelty neljä eri versiota: laaja (*extended*), lyhennetty (*abbreviated*), avainsanalista (*keyword*) ja tilannekatsaus (*snapshot*). Menetelmän käyttäjä voi valita haastattelun muodon sen mukaan, kuinka tuttu menetelmä hänelle on. Kummassakin haastattelurungossa on inhimillisen toiminnan mallin mukainen jaottelu, eli niissä on neljä osiota: tahto, tottumus, taidot ja ympäristö. Mahdollisimman luotettavan arviointituloksen saa, mikäli pystyy yhdistämään haastattelusta saadun tiedon muilla välineillä, esimerkiksi havainnoinnin kautta, saatuihin tietoihin. (Bowyer ym. 2005: 36.)

3.4 Vanhempien haastattelu arviointimenetelmänä toimintaterapiassa

Vanhemmat ovat tässä työssä käännettävän haastattelun kohderyhmä, ja tärkeä osa hoitotiimiä, niin lain mukaan kuin asiantuntijuutensa takia. Perheellä ja kotiympäristöllä on suurin vaikutus lapsen kehitykseen ja toiminnalliseen suoriutumiseen. Perhekeskeinen palvelu (*family-centered service*) perustuu kolmeen keskeiseen asiaan. Vanhemmat tuntevat lapsen parhaiten, jokainen perhe on yksilöllinen, ja lapsi toimii parhaiten tukenessa perhe- ja yhteisökontekstissa. Hyvän ja yksilöllisen kommunikointitavan löytämiseksi terapeutin on hyvä käyttää aikaa kunkin perheen kanssa. Perheen omat toiveet, huolet ja prioriteetit on huomioitava koko terapiaprosessin ajan, sillä heiltä saatu tieto on arvokasta ja voi ohjata terapiainterventioiden kohdistamisessa ja lapsen vahvuuksien löytämisessä. (Case-Smith 2005: 57; Dunn 2001: 6, 9; Mulligan 2008: 7–8.)

Perhekeskeisessä palvelussa kunnioitetaan perheen oikeutta tehdä omat päätöksensä ja huomioidaan heidän yksilölliset tarpeensa. Perheelle annetaan tietoa, jotta he voivat tehdä tiedostavia päätöksiä lapsen terapian suhteen. Perheen roolit ja mielenkiinnon kohteet, elinympäristö ja perheen sisäinen kulttuuri luovat kontekstin lapsen terapialle. Lapsen arviointiprosessin aikana perheenjäsenet voivat toimia haastateltavana tai informantina, jolloin he tarjoavat taustatietoa lapsen terveydentilasta, harrastuksista, ympäristöstä ja tyypillisistä toiminnoista. Toinen mahdollinen rooli on olla arvioinnissa avustava osallistuja, jolloin on mahdollista arvioida lapsen toiminnan lisäksi huoltajan ja lapsen välistä vuorovaikutusta. Perheenjäsen voi toimia myös perheen toiminnan tutkijana, jolloin huoltajat voivat tehdä epävirallista havainnointia liittyen perheessä ilmenevään vuorovaikutukseen, tapoihin ja rooleihin. Neljäs rooli liittyy tiedonvaihtoon, ongelmanratkaisuun ja päätöksentekoon: lapsen huoltaja toimii terapeutin työtoverin roolissa. (Case-Smith 2005: 58; Mulligan 2003: 8–9.)

Perheen ja ammattilaisten välinen avoin kommunikaatio on välttämätöntä hyvässä toimintaterapiaprosessissa. Käytännössä terapeutin tulee pitää mielessä kunkin perheen ainutlaatuisuus: jokainen perheenjäsen tuo toimintaterapiaprosessiin oman näkökulmansa. Toimintaterapeutti toimii kumppanina perheen rinnalla asiantuntijan roolin sijaan. Vanhempien havaintoja tulee kunnioittaa, vaikka havainnot poikkeaisivat ammattilaisten havainnoista. Tutkimusten mukaan moniammatillinen, perhekeskeinen lähestymistapa vahvistaa vanhempien hallinnan ja pätevyyden tunnetta sekä edistää heidän osallistumistaan prosessiin. (Case-Smith 2005: 58; Dunn 2011: 6, 9; Mulligan 2003: 10.)

Vanhempien haastattelu on havainnoinnin rinnalla toinen tärkeä arviointimenetelmä lasten toimintaterapian käytännössä kentästä riippumatta. Siitä on hyötyä erityisesti silloin, kun terapeutti haluaa tietää perheen näkemyksen lapsen kyvyistä, tapahtumien vaikutuksesta perheeseen (esim. muutokset palveluissa) ja perheen tavoitteista. Haastattelu tarjoaa mahdollisesti myös vahvistuksen tiedoille, joita aiemmalla arvioinnilla on jo saatu. (Case-Smith 2005: 235; Mulligan 2003: 200). Haastattelemalla lasta ja hänen vanhempiaan, on toimintaterapeutin mahdollista kerätä tietoa lapsen kiinnostuksenkohteista, haasteista ja vahvuuksista. Hyvä haastattelu etenee keskustelunomaisesti, ja asiantuntevan terapeutin esittämät kysymykset pohjautuvat asiakkaalta saatuun informaatioon. Tilanteessa on mahdollista myös rakentaa yhteisymmärryksessä kuvaa siitä, mitä lapsen arviointiprosessi pitää sisällään. Mikäli vanhempien haastattelu tapahtuu arviointikerran yhteydessä, terapeutin kannattaa harkita, onko lapsi mukana haastattelutilanteessa. Vanhempien saattaa olla vaikeampi puhua lapseen liittyvistä haasteista lapsen läsnä ollessa. Tällöin tulee lapselle järjestää haastattelun ajaksi muuta toimintaa. (Dunn 2011: 93; Mulligan 2003: 37.)

Haastatteluun tulee valmistautua hyvin, niin että sen kulkua on mietitty etukäteen ja sen tavoitteet selkeästi määriteltä. Myös fyysiset puitteet tulee huomioida, ettei tilanteessa ole häiriötekijöitä ja ilmapiiri on rento niin haastateltavan kuin terapeutinkin näkökulmasta. Haastattelun strukturoiminen on tärkeää, sillä sen tulee olla sujuva prosessi, jossa on alku, keskiosa ja loppu. Haastateltavan tulee tietää, kuinka paljon aikaa haastatteluun on käytettävissä. Tilanne aloitetaan selventämällä haastattelun tarkoitus huoltajalle ymmärrettävästi ja hoidetaan esittelyt sekä tarpeen mukaan *small talk*, jotta tilanne rentoutuu. Haastattelun keskiosa on tiedonkeruuta varten, jolloin varsinainen asia otetaan esiin. 5-10 minuuttia ennen haastatteluajan päättymistä haastateltavaa tulee alkaa valmistella lopettamiseen, jolloin tällä on mahdollista vielä kommentoida, kysyä tai kertoa, jos mielessä on jotakin tärkeää. Lopuksi on tärkeää kiittää haastateltavaa, kertoa kuinka tietoa tullaan käyttämään jatkossa ja informoida seuraavasta arviointiprosessin vaiheesta. Hyvän haastattelun aikana haastateltavan tulisi hoitaa puhuminen mahdollisimman vähin kysymyksin. (Case-Smith 2005: 235; Mulligan 2003: 200-203.)

Haastattelutyypit vaihtelevat suuresti hyvinkin epävirallisista haastatteluista standardoituin, tarkan kysymysrunгон sisältäviin menetelmiin. Haastattelussa voi käyttää suljettuja tai avoimia kysymyksiä, ja / tai näiden yhdistelmiä. Kysymysten tulee myös olla kieliasultaan sellaisia, etteivät ne sisällä ennakoasenteita. Strukturoimattomat haastattelut, joissa käytetään avoimia kysymyksiä, antavat vanhemmalle mahdollisuuden johtaa

keskustelua. Tehokkaan haastattelun toteuttaminen vaatii kokemusta ja hienotunteisuutta. (Case- Smith 2005: 235; Mulligan 2003: 200-203.) Vanhempien kanssa keskustellessa suositellaan käytettävän avoimia kysymyksiä (*open-ended questions*), joihin ei voi vastata vain kyllä tai ei, sekä tiedostavia kysymyksiä (*awareness questions*), jotka edistävät ymmärrystä, esim. miten tietty asia tällä hetkellä lapselta sujuu? Muita kysymysmuotoja ovat analysoivat ja vertailevat kysymykset (*analysis questions*), kuten ”kuinka lapsi suoriutuu nyt verrattuna aikaisempaan?” sekä vaihtoehtoiset kysymykset (*alternate questions*), kuten ”mitä voisit tehdä toisin?”. Lopuksi toimintakysymysten (*action questions*) avulla siirrytään toteutusvaiheeseen, kuinka aiot toimia..? mitä tukea tarvitset..?. (Dunn 2011: 86–87.)

Suomalaiset toimintaterapeutit kaipaavat haastatteluihin käytännönläheisyyttä (Keponen 2014). Inhimillisen toiminnan malliin perustuvat haastattelut ovat yleensä puolistrukturoituja ja etenevät keskustelunomaisesti. On tärkeää myös huomioida, miten haastattelu esitellään ja pohjustetaan haastateltavalle. Haastattelulomakkeen ulkoasu tulee miettiä sen kulttuurin mukaan, jossa haastattelua käytetään, esimerkiksi Keponen mukaan suomalaiset toimintaterapeutit kaipaavat haastatteluun tilaa muistiinpanoille. (Keponen 2014.) Koska SCOPE sisältää erimittaisia haastatteluita, pohdittiin alustavasti, että opinäytetyön tuloksena syntyvä haastattelulomake voisi myös muodoltaan vastata tähän toiveeseen.

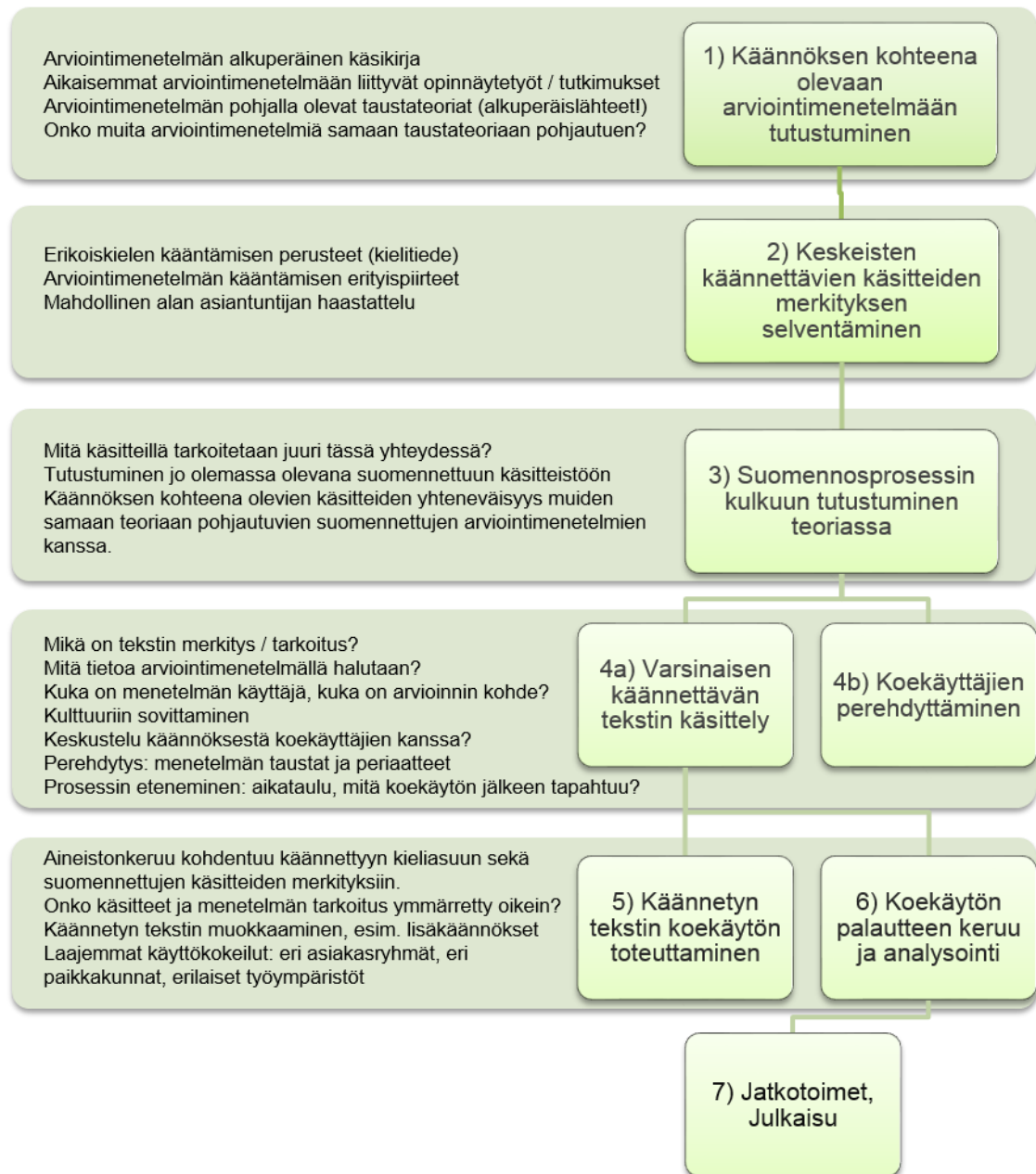
4 Käännösprosessi

Käännösprosessin lähtökohtina olivat siis huolellinen perehtyminen SCOPE -arviointimenetelmään ja sen alkuperäiseen käsikirjaan sekä menetelmän taustateoriaan, inhimillisen toiminnan malliin, syventyminen. Myös menetelmään liittyvät keskeiset kontekstit, kuten lapsen osallistumisen arviointi sekä vanhempien haastattelu arviointimenetelmänä pohjustivat käännösprosessiin ryhtymistä.

Prosessin etenemisen kannalta myös käännösprosessin ja SCOPE:n keskeisten käsitteiden ymmärtäminen oli olennaista. Asiantuntijan näkökulma ja toimintaterapian alan suomenkielinen kirjallisuus antoivat tietoa jo käyttöön vakiintuneista suomennetuista käsitteistä, esimerkiksi inhimillisen toiminnan malliin liittyen. Tiina Seppäsen opinnäytetyö kuvaa SCOPE:n pisteytyksen lomakkeiston raakasuumennoksen prosessia. Seppäsen suomentama SCOPE:n koontilomake sisältää samoja teemoja ja käsitteitä kuin opinnäytetyössämme suomennettavaksi valittu vanhempien haastattelulomake. Käännöstyön aikana vertailtiin näitä jo olemassa olevia suomennettuja käsitteitä.

Prosessin aluksi oli myös hyödyllistä perehtyä tarkemmin, miten arviointimenetelmän kääntäminen eroaa normaalista käännösprosessista. Kielitiede antoi näkökulmaa siihen, mitä kääntäminen teoriassa tarkoittaa ja millaisia peruseriaatteita siinä yleensä käytetään. Lisäksi arviointimenetelmän kääntämisen kannalta tärkeitä kulttuuriin sovittamisen periaatteita selvitettiin. Yhteistyökumppanimme Metropolian osaamista arviointimenetelmien kääntämisestä hyödynnettiin haastatteleamalla toimintaterapian lehtori Riitta Kepposta. Hän on ollut mukana usean inhimillisen toiminnan malliin perustuvien arviointimenetelmien (mm. OPHI-II ja MOHOST) käännöstyössä. Asiantuntijahaastattelun lisäksi lähetimme alustavan kyselyn TOInetin sähköpostilistalle ensimmäisen käännöksen koe-käyttäjien löytämiseksi. Kyselyssä tiedusteltiin, onko SCOPE toimintaterapeuteille tuttu arviointimenetelmä ja käyttävätkö toimintaterapeutit sitä työssään. Saimme neljä vastausta aiheesta kiinnostuneilta toimintaterapeuteilta, mutta yhdelläkään heistä ei ollut aiempaa kokemusta SCOPE:n käytöstä. Tämä oli ymmärrettävää ja odotettavissakin, sillä arviointimenetelmä on tällä hetkellä saatavilla vain englanniksi.

Prosessin edetessä selvisi, että toimintaterapian arviointimenetelmän suomentamisessa on joitakin erityispiirteitä verrattuna perinteiseen kielen kääntämiseen. Kun käännösprosessin kulkua selviteltiin teoriassa, alkoi myös alustava prosessimalli työn vaiheista hahmottua:

Kuvio 3. Luonnos arviointimenetelmän käännösprosessin etenemisestä tässä työssä.

Seuraavissa alaluvuissa avaamme prosessin vaiheita tarkemmin.

4.1 Näkökulmia käännöstyöstä

Kun on kyse arviointimenetelmän kääntämisestä, perinteiset käänносstrategiat eivät ole suoraan käytettävissä. Kielitieteen teorioista saa käytännön keinoja siihen, kuinka käännöstyössä kannattaa edetä, jotta lopputulos olisi mahdollisimman luotettava. Käännöstyössä on myös huomioitava kulttuurinen näkökulma. Kunkin arviointimenetelmän käänносprosessi on yksilöllinen, ja niissä on omat erityispiirteensä, esimerkiksi käsitteiden sisäistäminen ja niiden merkitysten säilyttäminen kuitenkin kulttuuriin sopivalla tavalla.

4.1.1 Kielitieteen näkökulma erikoiskielen kääntämiseen

Kääntämisen peruselementtejä ovat lähde- ja kohdeteksti, joiden tulkinta heijastelevat omaa aikaansa sekä kontekstiaan. Tekstit edustavat kukin omaa aikaansa ja kääntäjä antaa siihen omaa tulkintaansa ajasta ja paikasta. (Haukilahti 2013: 25.)

Tässä opinnäytetyössä kyseessä on erikoiskielen, erityisesti informatiivisen tekstilajin, kääntäminen. Erikoiskieli viittaa tekstin käyttöympäristöön, erikoisalaan ja ympäröivään yhteiskuntaan: arviointimenetelmän tapauksessa voitaisiin puhua esimerkiksi terveydenhuollon asiatekstistä. Käyttöohjeet ja tuoteselosteet mainitaan selkeinä esimerkkeinä erikoiskielestä. (Tommola 2006: 95, 101.) Erikoiskieli voidaan luokitella kielenulkoisten seikkojen mukaan, joita ovat käännettävän tekstin tuottaja, käännetyn tekstin kohde-ryhmä ja käännettävän tekstin tarkoitus. Kielensisäisiä tekijöitä puolestaan ovat kokonaisen tekstin ominaisuudet sekä syntaksi ja sanasto, termistö. Kääntäessä on huomioitava tekstin vastaanottajan asiantuntijuuden taso, jotta tekstin sisältö on myös lukijalle ymmärrettävä. (Tommola 2006: 96–97.) Prosessin aikana konkretisoitui, kuinka tärkeää on tuntea suomennettavan arviointimenetelmän taustalla vaikuttava teoria ja ymmärtää sen käsitteet. Arviointimenetelmän keskeisimpien käsitteiden ja niiden merkityksen kääntämisestä muodostuikin yksi prosessin haastavimmista vaiheista.

Funktionaalisen käännösteorian, eli *skoposteorian*, mukaan jokaisella käännökSELLÄ on tietty tarkoitus. Kääntäjän ammatillinen asiantuntijuus auttaa arvioimaan käännökSEN lopputulokseen vaikuttavia, kielenulkoisia seikkoja, esimerkiksi diskurssi- eli erikoisammattiyhteisön ja tekstin oletetun vastaanottajan tunteminen, tekstin lähtö- ja tulokulttuurin huomioiminen. Kääntämisessä voi olla apuna skoposteorian tunteminen, apuneuvojen

käyttäminen, taitava tiedonhaku, rinnakkaismateriaalin käyttö, asiantuntijoiden hyödyntäminen ja mahdollisesti tietokoneavusteinen kääntäminen. Erikoisalojen termien ja käsitteiden ymmärtämiseksi apuneuvojen hyödyntäminen on tarpeen. Rinnakkaismateriaalia hyödyntämällä on mahdollista saada käsitys alalle ominaisesta, yhteneväisestä terministöstä. Erityisasiantuntijan puoleen kannattaa kääntyä sen jälkeen kun itse on perehtynyt aiheeseen niin, että kykenee ymmärtämään tämän selvityksen aiheesta. (Immonen, Pakkala-Weckström, Vehmas-Lehto 2011: 22–23; Tommola 2006: 100–101.)

4.1.2 Arviointimenetelmän kulttuuriin sovittaminen

Kotouttava käänösstrategia tarkoittaa sitä, että joskus käännettävästä tekstiin voidaan lisätä tai siitä jättää pois jotakin, jotta se istuisi paremmin kohdekulttuuriin. Esimerkiksi lähtökieliset esimerkit voidaan korvata kohdekielelle ominaisilla esimerkeillä. (Immonen ym. 2011: 24–25.) Arviointimenetelmää kääntäessä puhutaan usein samalla kulttuuriin sovittamisesta (*cross-cultural adaptation*), mikä tarkoittaa molempien kulttuurien huomioimista käännöstä tehdessä (Naser 2008:179). Tätä ei voi erottaa varsinaisesta tekstin käännöstyöstä, sillä lähtö- ja kohdekulttuurit luovat kontekstin käytettävälle kieliasulle. Myös SCOPE:n käännöstyössä on otettava huomioon tekstin kulttuurinen näkökulma: noudatetaanko lähtökulttuurin rakennetta myös kohdekulttuurissa? SCOPE on amerikkalainen arviointimenetelmä, joten käännettäessä on pohdittava, millaiset sanamuodot sopivat luonnollisesti suomalaiseen kulttuuriin. Tekstin tarkoituksen ja kysymysten merkityksen ymmärtäminen on ensiarvoisen tärkeää.

Kulttuuriin sovittamisessa on hyvä huomioida neljä ulottuvuutta: semanttinen, idiomaattinen, kokemuksellinen ja konseptuaalinen vastaavuus. Kieliasun semanttisella vastaavuudella tarkoitetaan sitä, että käsitteiden sisällöllinen merkitys säilyy samana kääntämisen jälkeen. Idiomaattinen vastaavuus puolestaan käsittelee sitä, kuinka sanonnat ja fraasit kääntyvät kohdekielelle. Lähtö- ja kohdekulttuurien sekä niihin liittyvien tyypillisten toimintojen samankaltaisuutta tarkastellaan kokemuksellisen vastaavuuden kautta. Konseptuaalinen vastaavuus vertailee käsitteiden samankaltaisuutta kulttuurien välillä. (Naser 2008: 179.)

4.1.3 Asiantuntijan näkökulma

Asiantuntijahaastattelu valmisteltiin teemahaastattelun, eli puolistrukturoidun haastattelun periaatteiden mukaisesti miettimällä ennen haastattelua, minkälaista tietoa asiantuntijalta tarvittiin. Opinnäytetyökysymysten mukaiset teemat laadittiin ennen haastattelua ja niitä konkretisoitiin haastattelun aikana tarkentavilla kysymyksillä. Haastateltavaa informoitiin etukäteen haastattelun teemasta samalla kun sovittiin haastattelun ajankohdasta. Itse haastattelu eteni keskustellen ennalta laadittujen teemojen puitteissa. (Tuomi, Sarajärvi 2009: 75.) Haastattelun tarkoituksena oli hyödyntää asiantuntijuutta liittyen arviointimenetelmän kääntämiseen sekä terminologiaan.

Haastattelun pääteemana oli arviointimenetelmän käännösprosessi, ja sitä tarkennettiin kysymyksillä, esimerkiksi: ”Kuinka MOHOST-projekti eteni?”, ”Voiko suomennettua kieliasua testata arviointimenetelmään perehtymättömillä toimintaterapeuteilla?” ja ”Miten huomioida jo suomennetun inhimillisen toiminnan mallin termistön eriävyys?”. Asiantuntijan mielipide haluttiin myös varsinaisen suomennostyön toteutustavasta kun kääntäjiä on kaksi. Alustavana ideana oli toteuttaa ensimmäinen vaihe käännös työstä niin, että kumpikin suomentaa haastattelurungot omalla tahollaan ja sen jälkeen käännöksiä verataan keskenään. Tätä käännöstapaa oli käytetty ensimmäistä käännöstä tehtäessä tutkimusartikkeleissa, jotka kuvasivat arviointimenetelmien kääntämisprosesseja (esim. Krumlinde-Sundholm ym. 2012: 499).

Haastattelu vahvisti oletuksen, että perinteinen erikoiskieleen käytetty *englanti-suomi-englanti* -malli ei sovi suoraan toimintaterapian arviointimenetelmille. Myös käsitteiden kääntämisessä on omat haasteensa, esimerkiksi suomalaiset käsittävät sanan ”rooli” usein näyttelijälle kuuluvana asiana. Sille kannattaakin etsiä vaihtoehtoisia ilmaisuja, kuten ”tärkeät tehtävät” tms. Lisäksi ilmauksien tulee olla käyttäjäystävällisiä ja suunnattu erityisesti suomalaiselle toimintaterapeutille. Ennen käännöstyöhön ryhtymistä on mietittävä, milloin siihen kannattaa tarttua, kuinka paljon alkuperäisversiota on tutkittu sekä onko menetelmästä tulossa uusi versio lähiaikoina. Kääntämiselle on myös oltava olemassa tarve. Menetelmän täytyy kiinnostaa toimintaterapeutteja, jotta käännetty versio todella tulee käyttöön. Arviointiin kuuluvan haastattelun kääntämisessä tulee huomioida erityisesti kysymysmuodot, sekä sisäistää, millaista aineistoa kysymyksillä halutaan ja millaiset sanamuodot tekevät niistä ymmärrettäviä. SCOPE:n tapauksessa haastattelu

antaa täydentävää tietoa ja sitä tulee voida pisteyttää. On huomioitava kokonaisuus, johon haastattelu kuuluu. Arviointimenetelmän käsikirjasta tulee kääntää myös tarvittava ohjeistus, jotta haastattelun toteuttaminen onnistuu. (Keponen 2014.)

4.2 SCOPE:n vanhempien haastattelurungon kääntäminen

Alkuperäisessä SCOPE-käsikirjassa esitellään lapsen vanhemmille suunnatut neljä eripituista haastattelua. Aluksi pohdittiin, kannattaako kaikkia kääntää suomeksi, sekä mitkä SCOPE:n käsikirjan osiot ovat haastattelurungon kääntämisen kannalta olennaisia. Kaikki haastattelun erimittaiset versiot pohjautuvat laajaan haastatteluversioon, joten suomennosprosessi oli loogista aloittaa sen tarkastelulla. Lähes koko SCOPE-käsikirjan jonkinlainen käännoistyö oli välttämätöntä, jotta perehdytystilaisuudessa oli mahdollista tarjota koekäyttäjille suomenkielistä materiaalia arviointimenetelmästä. Käsikirjan perinpohjainen tarkastelu ja sen kääntäminen auttoi koko arviointimenetelmän periaatteiden ja merkitysten sisäistämässä. Vanhempien haastattelulla kerätään tietoa SCOPE:n kahdenkymmenenviiden osion (item) mukaisesti. Tietoa on kuitenkin vaikea pisteyttää, ellei ymmärrä, mitä milläkin osiolla tarkoitetaan.

Käännoosprosessin aikana pohdittiin, missä määrin tulisi noudattaa arviointimenetelmän kanssa viimeksi työskennelleen ihmisen kääntämiä termejä ja käsitteitä. Tässä tapauksessa opinnäytetyö perustuu arviointimenetelmään, jonka taustalla on inhimillisen toiminnan malli, jonka käsitteitä on jo jonkin verran suomennettu ja käytetty. Käännettävän haastattelurungon suomenkielinen terminologia ja jo olemassa olevien suomenkielisten käsitteiden yhteneväisyys askarruttivat prosessin aikana. SCOPE:n koontilomakkeen suomennetun version käsitteet eroavat MOHOST-käsikirjan käsitteistä, vaikka molemmat pohjautuvat samaan teoriaan. SCOPE:n haastatteluiden kääntämisessä oli hyvä huomioida myös muut suomennetut, inhimillisen toiminnan malliin pohjautuvat arviointimenetelmät, ja verrata niiden käsitteistöä SCOPE:n käsitteisiin.

Taulukko 1. MOHOST-arviointimenetelmän mukaiset suomenkieliset käsitteet (Forsyth, Parkinson 2008: 12.)

tahto → toimintaan motivoituminen
tottumus → toimintatapa
fyysinen osa-alue → ei-kielelliset viestintätaidot
ajallinen jäsentyminen → ajoittaminen

Esimerkiksi MOHOST:n käänösprosessissa inhimillisen toiminnan mallin käsitteiden muokkaamista (Taulukko 1.) perusteltiin sillä, että MOHOST-arviointimenetelmän on tarkoitus edistää eri ammattiryhmien välistä viestintää. Muokatut käsitteet olivat käsikirjan mukaan yleisesti helpommin ymmärrettävissä. Ammattikielen haasteena onkin saada oman alan käsitteet ymmärrettävästi keskusteluun kollegoiden ja asiakkaiden kanssa, jotta kommunikointi olisi tehokasta. Jotkin inhimillisen toiminnan mallin käsitteistä ovat haastavia ymmärtää, esimerkiksi tahto, henkilökohtainen vaikuttaminen ja rooli, jonka ymmärrettävyydestä myös Keponen haastattelussa mainitsi. Toki on tilanteita, joissa ammatillisten käsitteiden käyttäminen on tarkoituksenmukaista. Esimerkiksi, moniammatillisessa työryhmässä oman alan ammattikieli hahmottaa omaa osaamisaluetta selvemmäksi. (Keponen 2014; Forsyth, Parkinson 2008: 13–14.) Samaan teoriaan pohjautuvan terminologian yhteneväisyys on siis tärkeää, jotta ammatillisuus säilyy.

Seppänen on opinnäytetyössään koontilomakkeen suomennoksessa käyttänyt MOHOST:n mukaisia käänöksiä. SCOPE:n suomenkielisten käsitteiden toimivuutta pohdittaessa oli tärkeä pitää mielessä erityisesti haastattelun käytettävyys suomalaisessa kulttuurissa. Käsitteitä suomentaessa piti huomioida nimenomaan se merkitys, mikä kullakin käsitteellä juuri kyseisessä asiayhteydessä on. Vaikka Seppänen olikin jo opinnäytetyössään kääntänyt SCOPE:n 25 pisteytettävää osiota, pohdittiin näitä käänöksiä opinnäytetyön puitteissa uudelleen. Koekäyttäjien perehdytystilaisuutta varten suomennettiin kokonaisuudessaan 25-osainen ohjeistus, jossa jokainen osa-alue avataan konkreettisin esimerkein ja annetaan kriteerit pistemäärille 1–4. Joitakin eriävyyksiä nousi esiin suhteessa Seppäsen koontilomakkeen suomennokseen. Samat käsitteet ovat olennainen osa myös haastattelurunkoa, joten niiden merkitys ja muoto nousivat keskeiseen asemaan. Opinnäytetyössä tehtyjä käänöksiä vertailtiin Seppäsen tekemään koontilomakkeeseen ja jo olemassa oleviin suomenkielisiin käsitteisiin. Kaikista Seppäsen käänöksistä emme olleet vertailun jälkeen aivan samaa mieltä, joten muo-
toilimme näihin omat, mielestämme kuvaavammat käänökset.

Esimerkiksi ”Mielihyvän ilmaiseminen” (alkup. *Expression of Enjoyment*) valittiin lopulliseksi käännökseksi, sillä se kuvasi merkitystä kattavammin kuin alkuperäinen suomenos. ”Tyytyväisyyden ilmaisu” tuntui melko neutraalilta ilmaisulta kun kyseessä on lasten oman tahdon ja mieltymyksen ilmaiseminen. ”Mielenkiinnon kohteet” -käsitettä on käytetty yleisesti useammassa suomenkielisessä lähteessä inhimillisen toiminnan mallin *Interests* -termin suomenkielisenä käännöksenä. Lisäksi osa-alueen alkuperäinen termi *Preferences & Choices* viittaa nimenomaan valintojen tekemiseen, joten lopulliseksi käännökseksi valittiin ”Mieltymykset ja valinnat”. ”Siirtymisiin reagointi” (alkup. *Response to Transitions*) puolestaan kuulostaa enemmänkin konkreettisiin siirtymätilanteisiin viittaavalta käsitteeltä. SCOPE:ssa haastattelun kysymysten yhteydessä tällä käsitteellä tarkoitetaan kuitenkin tilanteen muutosta yleensä, sekä lapsen reaktioita muuttuneeseen tilanteeseen, esimerkiksi kun leikkiaika loppuu ja on aika siirtyä toiseen toimintoon. Siirtymisestä terminä tulee yleiskieltä ajatellen mieleen helposti vain paikasta toiseen siirtyminen. Toimintaterapeutille toki siirtyminen käsitteenä on selkeämpi, mutta käännöstä tehdessä pidettiin mielessä, että kysymykset on suunnattu nimenomaan lapsen vanhemmalle. Käsitteistö haluttiin siksi pitää mahdollisimman ymmärrettävänä. ”Ei-kielelliset viestintätaidot” (*Non-Verbal Communication*) ei kuulosta sujuvalta yleiskieleltä, joka olisi myös ns. maallikolle ymmärrettävää, kun käsitteen suomennosta haastattelua ajatellen pohdittiin. Käännöksen tarkoitus ymmärrettiin, sillä kyseessä on kaikenlainen sanaton viestintä. Lopullisessa käännöksessä haluttiin välttää vierasperäisiä sanoja, joten ”sanaton viestintä” tuntui oikealta valinnalta.

Taulukko 2. Esimerkkejä suomenkielisten käännösten vertailusta.

Seppänen 2009	Alkuperäinen	Lopullinen suomenos
Tyytyväisyyden ilmaisu	Expression of Enjoyment	Mielihyvän ilmaiseminen
Mielenkiinnon kohteet	Preferences & Choices	Mieltymykset ja valinnat
Siirtymisiin reagointi	Response to Transitions	Muutokseen reagointi
Ei-kielelliset viestintätaidot	Non-Verbal Communication	Sanaton viestintä

SCOPE:n pisteyttämiseksi tiedonkeruuta helpottamaan on kehitetty kaksi haastattelurunkoa: sekä lapsen vanhemmille että opettajille. Muita ammattilaisia haastatellessa (esim. sosiaalityöntekijä, kuntoutuksen ammattilainen) esimerkkikysymyksiä kummastakin rungosta on mahdollista muokata tilanteen mukaan. Kummastakin haastattelurungosta on kehitetty neljä versiota (Bowyer ym. 2008: 36–37).

Suomennettavaksi valittiin haastattelurunko, joka on suunnattu erityisesti lapsen vanhemmille. Laaja versio (*an Extended Format*) tarjoaa yksityiskohtaisimman tavan toteuttaa vanhempien haastattelun. Terapeutti voi tarvittaessa lyhentää ja haastattelutaitojensa kehittyessä muokata haastattelurunkoa tarpeisiinsa sopivaksi. Haastattelun jokainen kysymys koostuu kolmesta osasta: se sisältää sekä pääkysymyksen että tarkentavat lisäkysymykset, jotka osaltaan selventävät ja muotoilevat uudelleen pääkysymystä. Tarkennusosa puolestaan syventää saatua tietoa. Laajan version jokainen kysymys koostuu kolmesta osasta, joita ovat pääkysymys, lisäkysymykset sekä tarkennus.

1) Minkälaisien asioiden tekemisestä lapsesi nauttii? ← Pääkysymys

- Onko lapsellasi muita samankaltaisia mielenkiinnon kohteita? ← Lisäkysymykset
Entä tästä poikkeavia mielenkiinnon kohteita?

Tarkennus: Miksi lapsesi on kiinnostunut _____? Miksi lapsesi ei ole ← Tarkentavat
kiinnostunut mistään muusta kuin _____? kysymykset

Kuvio 4. Esimerkki laajan haastattelurungon kysymysten rakenteesta.

Lyhennetty versio (*an Abbreviated Format*) sisältää ainoastaan pääkysymykset, ja sopii ohjaamaan haastattelun kulkua silloin, kun haastattelija on sinut (*comfortable*) taitojensa kanssa. Avainsanalistaan (*a Keywords Format*) on lueteltu ainoastaan haastattelun aikana tarvittavat avainsanat, ja sopii käytettäväksi silloin kun SCOPE on haastattelijalle tuttu ja hänen haastattelutaitonsa hyvät. Avainsanat muistuttavat SCOPE:n pisteyttämiseen tarvittavista osa-alueista. Tilannekatsaus (*Snapshot questions*) koostuu keskeisten osa-alueiden kartoittamiseen tarkoitetuista lyhyistä kysymyksistä. Tilannekatsaus sopii käytettäväksi silloin, kun ei ole aikaa toteuttaa koko haastattelua, mutta halutaan kartoittaa lapsen suurimmat vahvuudet, keskeiset toiminnalliset haasteet sekä ympäristön toimintaa joko tukevat tai estävät tekijät nopeasti.

Alkuperäisessä vanhemmille suunnatussa laajassa haastattelurungossa on jokaisen kysymyksen jälkeen kirjainlyhenne, jolla viitataan SCOPE:n pisteytettäviin osioihin. Opinäytetyössä nämä kirjainlyhenteet päätettiin jättää pois sekä kysymysten että visuaalisen asettelun selkeyttämiseksi. Lisäksi jokaisen haastattelun osa-alueen alussa on lyhyt johdanto siitä, mihin osioihin juuri näillä kysymyksillä saadaan vastauksia. Lisäksi kysymykset on jaoteltu neljään kategoriaan: tahto (*volition*), tottumus (*habituation*), taidot (*skills*, mikä sisältää vuorovaikutus- ja prosessitaidot sekä motoriset taidot) ja ympäristö (*environment*). Kysymysten jaottelu teemoittain helpottaa hahmottamaan, mihin pisteytävään kohtaan kullakin kysymyksellä saadaan tietoa. Jotkin haastattelurungon kysymyksistä voivat tarjota lisätietoa myös muihin SCOPE:n osioihin: esimerkiksi kysymys tottumuksista ja tavoista tarjoaa samalla tietoa lapsen taidoista ja ympäristöstä. Tämä on mainittu jokaisen kysymyskategorian johdannossa. Mitä enemmän terapeutti tekee haastatteluja, sitä helpompaa tiedon tunnistamisesta tulee. Huomioitavaa on myös, että joistakin SCOPE:n osa-alueista on helpompi kerätä tietoa muilla tavoin: esimerkiksi havainnointi voi olla kattavin tapa kerätä tietoa lapsen taidoista.

Laajan haastattelurungon kysymysten suomenkielinen asettelu vaati pohtimista, esimerkiksi kysymyssanat eivät useastikaan olleet käännettävissä suoraan, vaan sen yhteydessä piti pohtia koko kysymyksen tarkoitusta. Esimerkiksi, sana *what* (suora käänös *mikä*) saattoi kääntyä sanaksi *minkälainen* sen asiayhteydestä riippuen ja koko kysymyksen asettelu muuttua (Taulukko 3.). Myös sana *probe* aiheutti päänvaivaa, ja se toistui lisäkysymysten jälkeen jokaisen pääkysymyksen yhteydessä. Suoraan suomennettuna sen käännöksiä ovat lähteestä riippuen mm. *tutkailla*, *luotain*, *koetin*, *sondi*, *anturi*, *tutkimus*, *selvitys*, *tunnustella*, *tiedustella*, *selvittää*, *kysellä*, *ottaa selvää*. Näistä mikään ei kuitenkaan tuntunut sopivan sanan merkitykseen haastattelun yhteydessä. Erilaisia käänösvaihtoehtoja olivat mm. tarkistus-, koe, syventävä, tarkennuskysymys. Näistä päädyttiin lopulta käyttämään pelkkää tarkennus-sanaa (Kuvio 4.).

Kysymysten asettelu tuntui olevan erityisen haastavaa, niin että niiden merkitys pysyi tarkoituksenmukaisena, ja että sen muoto on suomalaiseseen kulttuuriin sopiva. Myös taustateorian ja sen käsitteiden tunteminen auttoi käännöstyössä huomattavasti. Erityisen tärkeää olikin pitää mielessä kokonaisuus ja kohderyhmä. Seuraavassa taulukossa on esitetty muutamia esimerkkejä vanhempien haastattelun kysymysten kääntämisestä.

Taulukko 3. Esimerkkejä haastavimmista kysymyksistä merkityksen säilyttämistä ajatellen.

Osio kysymys nro	Alkuperäinen kysymys	Suomennos	Perustelu
Tahto 2. kysymyksen 3. tarkennus	<i>What other types of things may I expect to see if he/she is interested in something when he/she is working with me?</i>	-	Jätimme kysymyksen kokonaan pois, sillä se ei mielestämme tarjonnut lisätietoa ja oli muotoilultaan epämääräinen.
Tahto 3. kysymyksen 2. lisäkysymys	<i>Is there anything that your child is not able to indicate as a preference?</i>	Suora käännös: Onko jotakin, mitä lapsesi ei pysty määrittämään mieltymykseksi? Lopullinen: Onko lapsellesi joskus haastavaa valita vaihtoehdoista hänelle mieluisinta?	Lisäkysymyksen merkityksen säilyttäminen osoittautui haastavaksi, joten päätimme kääntää sen hie-man vapaammin.
Tahto 4. kysymys	<i>What are some things that you think your child feels he/she does well or that he/she is proud of doing?</i>	Nimeä joitakin asioita, joissa lapsesi tuntee olevansa hyvä tai joiden tekemisestä hän on ylpeä.	Kysymysmuoto muutettiin keho-tukseksi konkreet-tisuuden lisää-miseksi.
Kommuni-kointi- ja vuo-rovaikutustai-dot sekä mo-toriset ja pro-cessitaidot 1. kysymys	<i>How does your child let you and others know what he/she wants, how he/she feels, and/or convey his/her ideas (e.g., non-verbal communication, simple sentences, one word answers)?</i>	Miten lapsesi ilmaisee sinulle ja muille ajatuksiaan, mieltymyksiään, tarpeitaan ja tunteitaan (esim. sanaton viestintä, yksinkertaiset lauseet, yhden sanan vastaukset)?	Muokkasimme ky-symyksen raken-netta sen merki-tyksen selkeyttä-miseksi.
Kommuni-kointi- ja vuo-rovaikutustai-dot sekä mo-toriset ja pro-cessitaidot 3. kysymys	<i>What does your child do when he/she hears, sees or notices different things in his/her surroundings, like people and objects (e.g., a telephone ringing, a familiar street sign, a fork)? Does your child respond to things or "information" in his/her surroundings and change his/her behavior based in this information? Give an example.</i>	Miten lapsesi reagoi havaitessaan erilaisia asioita lähiympäristössään, esimerkiksi ihmisiä ja esineitä (esim. puhelimen soittoaäni, tuttu liikennemerkki, haarukka?) Reagoiko lapsesi lähiympäristön tarjoamaan informaatioon, ja muuttaako hän käyttäytymistään tämän perusteella? Anna jokin esimerkki. (esim. liikennevalo vaihtuu punaiseksi, ovikello soi, lähestyvän ambulanssin ääni).	Lisäsimme kysymykseen muutamia omia esimerkkejä ymmärrettävyyden parantamiseksi sekä konkreettisuuden lisäämiseksi.

4.3 Koekäyttäjien perehdytys

SCOPE -arviointimenetelmästä järjestettiin perehdytystilaisuus opinnäytetyön koekäyttäjänä toimiville toimintaterapeuteille 13.8.2014 Metropolia Ammattikorkeakoulun tiloissa. Alun perin tarkoituksena oli löytää opinnäytetyömme koekäyttäjiksi toimintaterapeutteja, joilta olisi löytynyt käyttökokemusta SCOPE:sta ja kartoittaa, onko sen käyttöön liittyen vakiintunut jo suomenkielisiä termejä. SCOPE:a käyttäneitä toimintaterapeutteja ei kuitenkaan ymmärrettävistä syistä löytynyt, sillä virallista suomenkielistä versiota arviointimenetelmästä ei ole julkaistu. Olimme aiemmin hakeneet koekäyttäjää TOInetin sähköpostilistan kautta ja saaneet muutamia vastauksia asiasta kiinnostuneilta. Alustavassa yhteydenotossa kysyimme: 1) Onko arviointimenetelmä sinulle tuttu? 2) Käytätkö työssäsi SCOPE:a? 3) Olisitko kiinnostunut toimimaan asiantuntijana opinnäytetyössämme? Alustavaan kyselyyn vastasi neljä menetelmästä kiinnostunutta toimintaterapeuttia. Lisäksi yksi toimintaterapeutti ilmaisi kiinnostuksensa arviointimenetelmää kohtaan Riitta Keposen kautta. Näistä toimintaterapeuteista perehdytykseen saapui paikan päälle kaksi: HUSin lasten psykiatrian vastaava toimintaterapeutti ja Turun kaupungin lasten psykiatriassa työskentelevä toimintaterapeutti.

Ennen perehdytystilaisuutta koekäyttäjille valmisteltiin tilaisuuden runkona toimiva PowerPoint-esitys. Lisäksi kullekin koekäyttäjälle annettiin kansio, joka sisälsi perustiedot SCOPE-arviointimenetelmästä yleisesti, vanhempien haastattelun ensimmäisen suomenoksen sekä tiedot kieliasuun liittyvästä kyselystä ja sen ajankohdasta. Info-pakettiin sisältyi myös SCOPE:n keskeisistä käsitteistä ja niiden suomennoksista koottu lista (Liite 1. s.4), jolla orientoitiin heitä pohtimaan suomenkielisten käsitteiden toimivuutta. Tähän listaan oli koottu inhimillisen toiminnan mallin käsitteitä, jotka oli päivitetty MOHOST-arviointimenetelmään (esimerkiksi tahto → toimintaan motivoituminen) sekä Seppäsen koontilomakkeeseen päätyneitä termejä.

Perehdytystilaisuutta varten varattu luokkatila järjesteltiin niin, että istuimme kaikki saman pöydän ympärille arviointimenetelmän äärelle. Tilaisuus aloitettiin esittäytymällä ja koekäyttäjät kertoivat työpaikoistaan. Tämän jälkeen käytiin nopeasti läpi SCOPE:n taustalla vaikuttavan inhimillisen toiminnan mallin käsitteet muistin virkistämiseksi, mistä oli helppo siirtyä arviointimenetelmän tarkoitukseen ja käyttöön. SCOPE:n 25 osa-aluetta käytiin yhdessä läpi kohta kohdalta, jotta arviointimenetelmän sisältö tulisi koekäyttäjille tutuksi. Etenimme yhdessä keskustellen heidän tarpeidensa mukaan. Toinen osio perehdytyksestä tauon jälkeen käsitteli pääasiassa opinnäytetyötämme, ja keskustelun

kautta koekäyttäjät johdateltiin jo pohtimaan suomenkielisiä käsitteitä. Tämän jälkeen suomennettu haastatteluosion käytiin läpi kysymys kerrallaan. Jo perehdytystilaisuus käynnisti hyvää keskustelua ja pohdintaa eri käsitteiden kääntämisestä ja kysymysten asettelusta. Koekäyttäjien kanssa pohdittiin esimerkiksi sitä, millaiset kysymykset ovat ymmärrettäviä sekä miten niiden kieliasua voisi parantaa sisällön pysyessä kuitenkin samana. Myös pää- ja tarkennuskysymysten hyvästä järjestyksestä keskusteltiin. Sana- muotojen ja lauserakenteiden yhdessä pohtiminen koettiin erittäin hedelmälliseksi ja opettavaiseksi, sillä termeistä keskustellessa arviointimenetelmän sisältö ja tarkoitus tulivat yhä tutummiksi.

Koekäyttäjänä toimineita toimintaterapeutteja suositeltiin pisteyttämään koko SCOPE, jotta he saivat koekäytettyä vanhempien haastattelun oikeassa kontekstissaan. Ilman pisteytystä koekäyttäjän olisi vaikea arvioida sitä, ovatko kysymykset kieliasultaan sellaisia, että niillä saa olennaista tietoa. Tätä varten heille annettiin myös Seppäsen kääntämä koontilomake. Tilaisuus pyrittiin suunnittelemaan ja toteuttamaan niin, että koekäyttäjille jäi mahdollisimman selkeä kuva SCOPE:sta ja siitä, mitä heiltä koekäyttäjänä odotettiin. Läpi perehdytystilaisuuden heitä muistutettiin opinnäytetyön painopisteen olevan haastattelun suomennetussa kieliasussa, ei koko arviointimenetelmän käytettävyydessä. Lopuksi toivottiin, että kumpikin koekäyttäjistä ehtisi kokeilla haastattelua muutama vanhemman kanssa käyttökokeilun aikana. Sovimme lähettävämme heille internetkyselyn kieliasun käytettävyyteen liittyen syyskuun puolessa välissä.

4.4 Kysely koekäyttäjille

Perehdytystilaisuudessa koekäyttäjille kerrottiin, että tarkoituksena on syyskuun 2014 puolivälissä kerätä heiltä kokemuksia suomennetun haastattelun käytöstä kyselyn muodossa. Heille korostettiin, että kyselyssä ollaan kiinnostuneita nimenomaan kieliasun käytettävyydestä ja siitä, miten ymmärrettäviä suomennetut kysymykset olivat.

Kysely tarkoittaa standardoitua aineistonkeruumenetelmää, jossa kohdehenkilöt muodostavat otoksen tai näytteen tietystä perusjoukosta. Tehokkuuden ehtona on kuitenkin kyselylomakkeen huolellinen suunnittelu, jotta aineiston analyysi voidaan toteuttaa vaittomasti. Kyselytutkimuksen haittapuoli on esimerkiksi, ettei mahdollisia väärinymmärryksiä kysymysten asettelussa ole mahdollista kontrolloida. Lisäksi on vaikea arvioida

sitä, kuinka huolellisesti vastaukset kysymyksiin on annettu. Myös tutkittavien vastamattomuus, eli kato voi nousta niin suureksi, että vastauksia joudutaan karhuamaan. (Hirsjärvi - Remes - Sajavaara 2007, 188–191.)

Tässä opinnäytetyössä kysely koekäyttäjille toteutettiin verkkokyselynä. Posti- ja verkkokyselyssä lomake lähetetään vastaajille, jotka vastattuaan lähettävät sen takaisin tutkijalle. Kontrolloitu kysely taas toteutetaan tutkijan toimesta joko toimittamalla tai noutamalla kyselyt henkilökohtaisesti. Kontrolloitu kysely luo tutkijalle mahdollisuuden avata suullisesti tutkimuksen tarkoitusta suoraan tutkittavalle ja vastata heiltä mahdollisesti nouseviin kysymyksiin. Kyselyt voivat sisältää joko avoimia kysymyksiä, monivalintakysymyksiä, asteikkoihin perustuvia kysymyksiä tai kaikkia edellä mainittuja. Varsinaisen kyselylomakkeen tulisi olla selkeä ja helposti ymmärrettävä. Lähetekirjelmällä voidaan informoida vastaajia kyselyn tarkoituksesta ja samalla motivoida heitä vastaamaan. (Hirsjärvi ym. 2007, 191–199.) Kyselylomake lähetettiin koekäyttäjille sähköpostilla linkkinä, sillä niin tavoitettiin helpommin myös kauempana asuvat, ja koekäyttäjillä oli mahdollisuus vastata kyselyyn heille sopivana ajankohtana. Koekäyttäjille myös kerrottiin, että meihin saa olla puhelimitse yhteydessä, mikäli SCOPE:n pisteytykseen, haastattelun tai käännöksiin liittyen tulee kokeilun aikana epäselvyyksiä.

Varsinainen kyselylomake alkoi käytännössä muotoutua vasta perehdytystilaisuuden jälkeen. Koekäyttäjien kanssa keskusteltiin kuitenkin jo tilaisuuden aikana siitä, minkä tyyppiä asioita kyselyssä tullaan käsittelemään. Käytännössä kysely toteutettiin ilmaisen ja helppokäyttöisen Google Drive-ohjelman avulla. Luotettavuuden lisäämiseksi verkkokysely alkoi faktakysymyksillä, kuten ”kuinka monta kertaa toteutit haastattelun?” ja ”pisteytitkö samalla koko SCOPE:n?”. Myös vastaajien tyytyväisyyttä perehdytystilaisuuteen tiedusteltiin, sillä vasta haastattelua ja pisteytystä toteuttaessa usein huomaa, onko tarpeeksi perehtynyt arviointimenetelmän käyttöön. Koska suomennettu haastattelurunko ja siitä saadut käyttökokemukset ovat opinnäytetyön keskeisimpiä asioita, käsiteltiin kyselyssä vanhempien haastattelun jokainen 22 kysymyksestä omana yksikkönään. Myös haastattelun kysymysten kolmiosainen rakenne lisäkysymyksineen tuli huomioida kyselyn kysymysten asettelussa. Tästä syystä kysely muotoutui pitkäksi. Molemmat koekäyttäjät vastasivat kuitenkin kyselyyn nopeasti ja kattavasti.

Kyselyn rakentaminen aloitettiin miettimällä, missä muodossa vastaukset koekäyttäjiltä haluttiin. Esimerkiksi pohdittiin, riittäisikö käytettävyyden mittariksi pelkästään kysymys ”Oliko kieliasu mielestäsi käytettävä?” vai tulisiko käytettävyyttä mitata rajatulla skaalalla:

hyvästä käytettävyydestä huonoon käytettävyyteen. Tavoitteena oli saada jokaisen kysymyksen kohdalla tietoa siitä, toimiko kysymysten suomenkielinen kieliasu vai ei. Vastaajille annettiin myös mahdollisuus täydentää numeerista vastausta omin sanoin kahden avoimen ”jos ei, niin miten”-tyyppisen kysymyksen avulla. Käännösten toimivuutta mittaamaan valittiin skaala asteikolla 1 – 4 (1 täysin eri mieltä, 2 jokseenkin eri mieltä, 3 jokseenkin samaa mieltä ja 4 täysin samaa mieltä). Mahdollisuus valita vastausvaihtoehto ”en osaa sanoa” jätettiin tarkoituksella pois, sillä vastaajia oli vähän ja käännösten toimivuudesta haluttiin selkeä vastaus. Neliportainen asteikko on sama kuin SCOPE:n pisteytyksessä käytettävä asteikko, mikä luo prosessille jatkumoa. Kyselyssä jokaisen haastattelukysymyksen käytettävyyttä mitattiin kolmella väittämällä (a, b ja c), ja näihin kaikkiin koekäyttäjät vastasivat skaalalla 1 – 4. Ensimmäinen väittämä oli ”Kysymys toimii nykyisessä kieliasussaan.” Väittämän jälkeen esitettiin avoin kysymys ”Jos ei lainkaan, mitä sanoja käytit?”. Tähän kysymykseen vastaaminen oli vapaavalintaista, mikäli kyseisen haastattelukysymyksen kieliasu ei vastaajan mielestä ollut toimiva. Toinen väittämä oli ”Lisäkysymykset ja tarkennukset olivat hyödyksi.”, joka koski haastatteluun suomennettujen lisäkysymysten toimivuutta. Kolmas väittämä oli ”Jouduin selventämään kysymyksen merkitystä”, jolla tiedusteltiin, kuinka usein haastatteliija joutui avaamaan haastateltavalle kysymystä. Tähän liittyi myös avoin kysymys ”Jos jouduit, millä tavalla selvensit?”. Tämä sama kysymysrakenne toistui jokaisen haastattelun 22 pääkysymyksen kohdalla, jotka olivat näkyvissä kyselyssä vastaamisen helpottamiseksi.

10. Osion ensimmäinen kysymys ”Minkälaisen asioiden tekemisestä lapsesi nauttii?”

a. Kysymys toimii nykyisessä kieliasussaan.

1 2 3 4

täysin eri mieltä täysin samaa mieltä

Jos ei lainkaan, mitä sanoja käytit?

b. Lisäkysymykset ja tarkennukset olivat hyödyksi.

1 2 3 4

täysin eri mieltä täysin samaa mieltä

c. Jouduin selventämään kysymyksen merkitystä.

1 2 3 4

täysin eri mieltä täysin samaa mieltä

Jos jouduit, millä tavalla selvensit?

Kuvio 5. Esimerkki yhden haastattelukysymyksen käsittelystä kyselyssä.

Verkkokyselylomakkeen pilotoinnissa käytettiin apuna muutamaa Metropolia Ammattikoulun toimintaterapian opettajaa. Opettajilta saatu palaute koski pääasiassa kyselyn pituutta, sekä kysymysten ja niiden vastausvaihtoehtojen selkeyttä. Kyselyn pituus oli harkittu ja tarkoituksenmukainen. Käännöstyön kannalta oleellista tietoa saatiin vain käsittelemällä jokaisen suomennetun haastattelukysymyksen kieliasu yksitellen. Tätä tietoa ei olisi voinut saada kootusti. Pilotoinnin palautteessa kehoitettiin myös harkitsemaan avoimien kysymysten tarpeellisuutta. Avoimet kysymykset sijoitettiin kyselyn rakenteessa niin, että ne tarjosivat vastaajalle mahdollisuuden antaa vaihtoehdoisen ilmauksen, mikäli annettu suomennos ei ollut sopiva. Pilotoinnin palautteen perusteella skaalan ääripäät lisättiin näkyviin jokaiseen kysymykseen sanalliseen muotoon, *täysin eri mieltä* ja *täysin samaa mieltä*, vastaamisen helpottamiseksi. Palautteessa muistutettiin, että kyselyn tarkoituksesta ja kestosta on asianmukaisesti hyvä informoida vastaajaa. Tässä tapauksessa kyselyn saatteeksi riitti lyhyt muistutus tarkoituksesta ja aikataulusta, sillä vastaajia oli informoitu arviointimenetelmän perehdytystilaisuudessa. Pilotoinnilla testattiin, miten kyselyn toteuttamiseen käytetty ohjelma tuo tulokset näkyville, ja miten kyselyyn vastaaminen käytännössä onnistuu. Pilotoinnilla saatiin hyvää palautetta, mutta sitä käsiteltäessä oli huomioitava, että vastaajilla ei ollut vastaavaa perehtyneisyyttä arviointimenetelmään kuin prosessiin osallistuneilla koekäyttäjillä.

Kyselylomakkeeseen vievä linkki lähetettiin koekäyttäjille sähköpostitse 17.9, ja vastaukset saatiin jo muutaman päivän kuluttua.

5 Yhteenveto

Tutkimuskysymykset ja tutkijan valinnat ohjaavat aineiston käsittelyssä käytettävien menetelmien valintaa tarkoituksena selkeyttää aineistoa ja luoda sen pohjalta uutta tietoa. Tulosten esittelyssä ensimmäisenä tarkastetaan, onko tutkimuskysymyksiin saatu vastaus, ja käsitellään kaikki aluksi asetetut kysymykset. (Hirsjärvi ym. 2009: 221, 262.) Tätä työtä ohjasivat kysymykset: millainen on toimintaterapian arviointimenetelmän suomenosprosessi opinnäytetyön puitteissa ja mikä on toimiva suomenkielinen kieliasu amerikkalaiseen kulttuuriin kehitellystä, englanninkielisestä SCOPE -arviointimenetelmän vanhempien haastatteluosiosta. Käytännössä työn edetessä siis tarkasteltiin arviointimenetelmän suomenosprosessin erityispiirteitä sekä prosessin tuloksena syntyneitä suomenkielisiä haastattelun kieliasua. Työtä ohjanneet kaksi opinnäytetyökysymystä tuottivat myös kahdenlaisia tuloksia.

Opinnäytetyössä molempia aineistoja käsiteltiin laadullisesti. Laadullisen aineiston analyysitapoja on useita, esimerkiksi teemoittelu, tyypittely, sisällönerittely ja diskurssianalyysi, eikä sen valintaan ole yhtä oikeaa vastausta. Tutkimuksessa käytetty kieli ja sen tulkinta on kuitenkin varsin keskeistä kvalitatiivisessa tutkimuksessa. (Eskola, Suoranta 2005: 137, 143-144, 160). Teemoittelu toimii aineiston analysoinnissa kun tarkoituksena on käytännöllisen tutkimusongelman ratkaiseminen (Eskola ym. 2005: 178). Sekä suomenosprosessia että koekäyttökyselyn vastauksia avasimme sanallisesti sisällönanalyysin tapaan. Suomenosprosessia kuvasimme etenemisjärjestyksessä vaihe vaiheelta kokemuksemme mukaan, ja kyselyn vastaukset käsitelimme kysymys kerrallaan.

5.1 SCOPE:n vanhempien haastattelun käänösprosessin keskeiset elementit

Toimintaterapian arviointimenetelmän kääntäminen kokonaisuudessaan on laaja ja monivaiheinen prosessi, ja tämän opinnäytetyön puitteissa oli mahdollista paneutua vain sen ensimmäisiin vaiheisiin. SCOPE:n vanhemmille suunnatun haastattelurungon kääntäminen teki käytännössä prosessin vaiheet näkyväksi, ja prosessin aikana erityisesti kaksi arviointimenetelmän kääntämiselle tyypillistä piirrettä korostuivat.

1. Arviointimenetelmän keskeisten käsitteiden sisäistäminen ja niiden merkitysten säilyttäminen kulttuuriin sopivalla tavalla on ensiarvoisen tärkeää. Perinteiset käänösmallit eivät ole suoraan käytettävissä.

2. Käännettävän materiaalin vertaaminen olemassa olevaan, samaan taustateoriaan pohjautuvaan käsitteistöön, ja sen yhteneväisyyden huomioiminen.

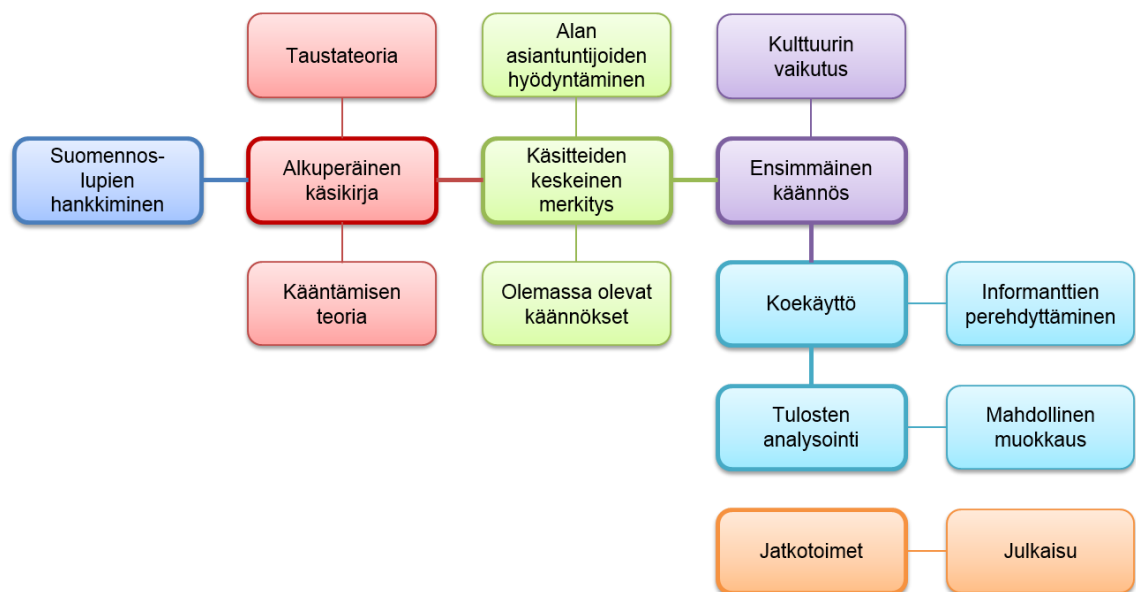
Vanhempien haastattelurungon käänösprosessin aikana todettiin käytännössä, että arviointimenetelmän taustateorian ja sen käsitteiden tunteminen auttoi käännöstyössä valitsemaan oikeita suomenkielisiä termejä. Lisäksi haastattelukysymysten kohdentuminen nimenomaan suomalaisille vanhemmille ohjasi kieliasun muotoilua. Osaksi tästä syystä johtuen tavanomaisimmat käännösmallit, esimerkiksi perinteinen *englanti-suomi-englanti*-käänösstrategia, eivät ole sellaisenaan käytettävissä. Havaittavissa oli myös, että jo olemassa olevan, käännetyn termistön huomioiminen voi jäädä yhtä arviointimenetelmää kääntäessä vähälle, jolloin samaan taustateoriaan pohjautuvien menetelmien kielen yhteneväisyys voi kärsiä. SCOPE:n vanhempien haastattelurunkoa kääntäessä tämä tuli ilmi kun vertailtiin arviointimenetelmän taustalla olevan inhimillisen toiminnan mallin suomennettuja käsitteitä, joita on löydettävissä mm. Toiminnan voimaa-teoksessa (2011) sekä MOHOST-käsikirjan suomenkielisessä versiossa. Varsinaista mallin käsikirjaa ei kuitenkaan ole saatavilla suomeksi.

Suomennosprosessin edetessä arviointiin jatkuvasti sitä, mikä on järkevä etenemistapa ja mitä kannattaisi jatkossa tehdä toisin. Vanhempien haastattelurungon käänösprosessi alkoi arviointimenetelmän käyttötarkoituksen, tavoitteen ja taustateorian hahmottamisella. Arviointimenetelmän taustateorian käsitteistö, sekä samaan teoriaan pohjautuvat, muut arviointimenetelmät huomioitiin käännöstä tehdessä. Tämän työn kannalta erityisen tärkeää oli huomioida Tiina Seppäsen raakasomentama SCOPE:n lomakeisto sekä MOHOST-käsikirjaan suomennetut inhimillisen toiminnan mallin käsitteet.

Asiantuntijahaastattelu prosessin alussa auttoi orientoitumaan käänösprosessiin ja toi esille arviointimenetelmän kääntämisen erityispiirteitä, jotka myöhemmin täydentyivät alan artikkeleiden avulla. Kielitieteen näkemys erityiskielen kääntämisestä antoi suuntaa ja teoreettista pohjaa työlle. Tässä työssä käännöksen kulttuuriin sovittaminen tapahtui käytännössä pohtimalla suomen kieleen sopivia ilmauksia sekä lisäämällä omia, alkupe-
räisversioista poikkeavia esimerkkejä haastattelurunkoon. Käännöstä kokeilemaan hankitut koekäyttäjät perehdytettiin menetelmään mahdollisimman perusteellisesti kasvotusten. Perehdytystilaisuudessa käyty keskustelu termeistä ja niiden merkityksistä oli opettavaista ja orientoiti koekäyttäjää kiinnittämään huomioita kieliasun toimivuuteen. Ainoas-

taan käyttökokeilun avulla voitiin testata, toimiko kieliasu käytännön työelämässä. Käyttökokeilun palaute kerättiin verkkokyselyllä, jossa käytiin läpi haastattelun jokainen kysymys yksitellen keskittyen kieliasun toimivuuteen. Käyttökokeilun tulokset analysoitiin, mutta käyttökokeilun pienimuotoisuuden takia muutoksia haastattelurunkoon ei tulosten perusteella tehty.

Suomennosprosessin jälkeen prosessikaaviosta tehtyä luonnosta (Kuvio 3.) tarkasteltiin uudelleen ja sitä päivitettiin (Kuvio 6.). SCOPE:n vanhempien haastattelun käänösprosessi sisältää useita vaiheita, joita kuviolla haluttiin kuvata selkeämmässä muodossa. Nämä vaiheet eivät kuitenkaan aina ole peräkkäisiä vaan myös limittäisiä. Kuviossa oranssilla *Jatkotoimet* ja *Julkaisu* ovat meidän prosessiamme seuraavia vaiheita, siksi ne on jätetty vielä kuviossa liittämättä muihin elementteihin. Prosessin pääpolkua on korostettu paksummin viivoin, sekä vaiheisiin liittyvät asiat on värikoodattu.

Kuvio 6. Kehitelty prosessikaavio SCOPE:n vanhempien haastattelurungon suomennosprosessista.

5.2 Koekäyttäjien vastaukset kyselyyn

Inhimillisen toiminnan malli antoi luonnollisen rakenteen niin suomennetulle haastattelu-rungolle kuin koekäyttäjille laaditulle kyselylle. Jo aineistoa auki kirjoittaessa sen jaottelu tapahtui kuin itsestään mallin eri käsitteiden alle teemoittelun tapaan. Aineiston jatko-työstämisen kannalta tarkempi koodaus ei tuntunut tämän jälkeen tarpeelliselta. Kyselyn toteuttamiseen käytetty ohjelma (Google Drive) antoi vastaukset Excel-taulukkona. Aineiston käsittely aloitettiin jaottelemalla kyselyn vastaukset kolmeen osaan: yleiset kysymykset, haastattelun kysymysten kieliasu sekä yleiset kommentit. Vanhempien haastattelun jatkokehitystä ajatellen tässä luvussa on avattu kyselyn tulokset jokaisen haastattelukysymyksen kieliasuun liittyen.

Vanhempien haastattelun kieliasun käytettävyyttä selvittäneeseen kyselyyn vastasi kaksi lasten psykiatrian alueella työskentelevää toimintaterapeuttia, joista kumpikin osallistui järjestämäämme SCOPE-perehdytystilaisuuteen. Yhteensä koekäyttäjät kertoivat koekäyttäneensä haastattelua seitsemän kertaa (toinen 3, toinen 4), sekä kummatkin pisteytivät samalla koko SCOPE:n. Kyselyn vastausten mukaan koekäyttäjät alustivat haastattelutilannetta kertomalla haastateltaville, että haastattelu on kehittämisvaiheessa. Toinen koekäyttäjistä pyysi haastateltavia myös kertomaan, mikäli jokin kohta kuulostaa epäselvältä. Koekäyttäjät käyttivät haastattelun toteuttamiseen keskimäärin puolitoista tuntia ja kokivat, että perehdytystilaisuus antoi riittävät valmiudet haastattelun ja arviointimenetelmän käyttöön.

5.2.1 Vastausten analysointi

Suurin painoarvo kyselyssä oli haastattelukysymysten kieliasuun liittyvässä palautteessa, joten nämä vastaukset eroteltiin vielä omaan Excel-taulukkoonsa lähempää tarkastelua varten. Puutteellisia vastauksia aineistosta löytyi ainoastaan kaksi. Näissäkin kohdissa vastaajat olivat kuitenkin vastanneet pääkysymykseen kieliasuun liittyen, mikä oli käännöstyön kannalta olennaisinta. Vanhempien haastattelu sisältää yhteensä 22 kysymystä, mutta tulosten erittelyssä esiintyvä numerointi viittaa kyselyn kysymysten numerointiin, kuten taulukoissa. Jokainen osa-alue (tahto, tottumus, taidot ja ympäristö) on koodattu taulukoihin omalla värillään. Punaisella korostettiin ne vastaukset, joihin molemmat vastaajat olivat vastanneet 4 (täysin samaa mieltä) sekä oranssilla ne, joissa vastaukset olivat 4 tai 3, (täysin samaa mieltä, melko samaa mieltä). Sinistä käytettiin

merkinä, mikäli vastaajat olivat vastanneet 1 tai 2 (täysin eri mieltä, melko eri mieltä). Lisäksi vastaukset siirrettiin Excel-taulukosta kirjoitettuun muotoon sanallisesti kysymys kysymykseltä, jotta aineistosta saatiin kokonaiskuva. Vaikka aineisto kerättiin strukturoidulla lomakkeella, päätettiin sitä käsitellä laadullisen aineiston tapaan, sillä lopullisia vastaajia oli vain kaksi. Laadullinen aineiston analyysi on perusteltua myös, koska työssä on kyseessä arviointimenetelmän suomennosprosessi, ja analysoitavana koekäyttäjien kokemukset suomennetusta kieliasusta.

Taulukko 4. Esimerkki esikäsitellystä Tahto-osion aineistosta.

	Kysymys toimi nykyisessä kieliasussaan	Lisäkysymykset olivat hyödyksi	Jouduin selventämään merkitystä		
10. Osion 1. "Minkälaisen asioiden tekemisestä lapsesi nauttii?"	4,4	3,3	1,1		
11. Osion 2. "Mistä tiedät, että lapsesi on kiinnostunut jostakin toiminnasta, lelusta / esineestä tai henkilöstä?"	2,3	4,4	4,3	Lisäkysymykset riittivät. - Vanhemmat vastasivat usein jo tähän kysymykseen aiemmin. Pyysin vain tarkentamaan aiempaa vastausta.	
12. Osion 3. "Minkälaisia valintoja lapsesi tekee päivän aikana?"	2,3	4,4	4,2	Lisäkysymykset riittivät	
13. Osion 4. "Nimeä joitakin asioita, joissa lapsesi tuntee olevansa hyvä tai joiden tekemisestä hän on ylpeä."	4,4	2,2	1,1		
14. Osion 5. "Miten lapsesi reagoi haasteisiin?"	4,3	3,3	1,2	Lisäkysymykset riittivät. Syvensin kysymyksillä annettuja vastauksia.	

Tahto-osion ensimmäisen kysymyksen (10) kieliasu oli vastaajien mielestä toimiva, eivätkä he joutuneet selventämään kysymyksen merkitystä. Lisäkysymykset koettiin jokseenkin hyödyllisiksi. Toisen (11) ja kolmannen (12) kysymyksen vastaukset olivat melko yhteneväisiä. Vastaajat kokivat lisäkysymykset hyödyllisiksi pääkysymyksen merkitystä selventämään, mutta molempien kysymysten kieliasun toimivuudesta he olivat jokseen-

kin eri mieltä. Neljäs kysymys (13) toimi kieliasultaan, mutta lisäkysymykset koettiin jokseenkin hyödyttömiksi, eikä pääkysymyksen merkitystä tarvinnut selventää. Viidennen kysymyksen (14) kieliasu koettiin toimivaksi, mutta annettuja lisäkysymyksiä käytettiin pääkysymyksen merkityksen selventämiseksi.

Taulukko 5. Tottumus -osion esikäsitelty aineisto.

	Kysymys toimi nykyisessä kieliasussaan	Lisäkysymykset olivat hyödyksi	Jouduin selventämään merkitystä		
15. Osion 1. "Kuvaile lapsesi tyypillistä arki- ja viikonloppu-rutiinia kotona / koulussa / yhteisössä."	4,3	4,2	4,3	Lisäkysymykset riittivät. Pilkoin kysymystä ja keskityin etenkin kotiin.	
16. Osion 2. "Kuinka lapsesi reagoi kun on aika lopettaa toiminta ja siirtyä seuraavaan toimintaan / paikkaan?"	2,4 (Miten siirtymis-tilanteet sujuvat)	4,1	2,1	Lisäkysymykset riittivät	
17. Osion 3. "Mitä rooleja lapsellasi on tällä hetkellä (esim. ystävä, perheenjäsen, oppilas)?"	1,4	4,2	4,2	Lisäkysymykset riittivät. Kummatkin vastaajat joutuivat selventämään rooli-käsitettä	

Tottumus-osion ensimmäinen kysymys (15) toimi nykyisessä kieliasussaan. Toinen vastaaja koki lisäkysymykset hyödylliseksi pääkysymyksen merkityksen kannalta, toinen vastaajista oli hyödyllisyydestä jokseenkin eri mieltä. Molemmat joutuivat selventämään kysymyksen merkitystä, ja toinen vastaajista kertoo "Pilkoin kysymystä ja keskityin etenkin kotiin." Toisen kysymyksen (16) kohdalla vastaukset jakautuivat. Kysymyksen kieliasu koettiin jokseenkin toimivaksi. Toinen vastaajista koki lisäkysymykset hyödylliseksi pääkysymyksen merkityksen selventämiseksi, kun taas toisen vastaajan ei tarvinnut selventää merkitystä eikä hän kokenut lisäkysymyksiä hyödylliseksi. Kolmannen kysymyksen (17) kohdalla mielipiteet jakautuivat ääripäiden välillä, toisen vastaajan mielestä nykyinen kieliasu toimi ja toisen mielestä ei lainkaan. Asiantuntijahaastattelun perusteella *rooli*-sanana odotettiin olevan tässä yhteydessä haastava ymmärtää. Toinen vastaajista kertoo:

Roolien aukaisu on jotenkin vaikeaa suomen kulttuurissa. Käytin toisinaan kysymystä "millaisia erilaisia tehtäviä lapsellasi on arjessa, esim. kotona, koulussa." Mutta lisäkysymykset tuki parhaiten asian avautumista vanhemmille.

Myös vastaaja, joka koki kieliasun toimivaksi, joutui myös avaamaan rooli-sanan merkitystä yhdessä haastattelussa. Keskimäärin lisäkysymykset koettiin jokseenkin hyödylliseksi.

Taulukko 6. Kommunikointi ja vuorovaikutustaidot sekä motoriset ja prosessitaidot -osion esikäsitelty aineisto, osa 1.

	Kysymys toimi nykyisessä kieliasussaan	Lisäkysymykset olivat hyödyksi	Jouduin selventämään merkitystä		
18. Osion 1. "Miten lapsesi ilmaisee sinulle ja muille ajatuksiaan, mieltymyksiään, tarpeitaan ja tunteitaan (esim. sanaton viestintä, yksinkertaiset lauseet, yhden sanan vastaukset)?"	1,4	4,3	4,3	Käytin lisäkysymyksiä ensisijaisesti, pääkys. tarkentavana. Sanattoman viestinnän osuutta piti selventää.	
19. Osion 2. "Miten lapsesi tulee toimeen muiden kanssa?"	4,4	4,1	1,1	Lisäkysymykset mukava tuki.	
20. Osion 3. "Miten lapsesi reagoi havaitessaan erilaisia asioita lähiympäristössään esimerkiksi ihmisiä ja esineitä (esim. puhelimen soittoaani, tuttu liikenemerkki, haarukka)?"	2,3	1,3	1,3	"Miten lapsesi reagoi ympäristön ärsykkeisiin..." Annoin esimerkkejä tai kyselin aiemmin kerrotusta tarkennusta.	
21. Osion 4. "Mitä esineitä / välineitä lapsesi käyttää toimiesseen? Käyttääkö lapsesi näitä esineitä asianmukaisesti?"	1,2 (Tietääkö lapsesi mitä välineitä tarvitaan missäkin toiminnassa? Osaako käyttää niitä asianmukaisesti?)	4,4	4,4	Käyttämällä lisäkysymystä. Tämä kysymys tuntui hassulta psykipuolelle, siksi se hämmensi vanhempia, mutta kun selvensin ohjeen mukaisesti, niin vanhemmat osasivat kyllä vastata.	

Kommunikointi ja vuorovaikutustaidot sekä motoriset ja prosessitaidot -osion ensimmäisen (18) kysymyksen kieliasusta oltiin täysin eri mieltä. Toinen vastaajista käytti ensisijaisesti lisäkysymyksiä annetun pääkysymyksen sijaan, sillä "ne avasivat asian paremmin ja varsinainen pääkysymys toimi enemmänkin tarkentavana kysymyksenä". Lisäkysymykset koettiin hyödylliseksi ja molemmat vastaajista joutuivat selventämään kysymyksen merkitystä. Toisen vastaajan mukaan "sanattoman viestinnän osuutta piti selventää". Toisen (19) kysymyksen kieliasu toimi, eivätkä vastaajat joutuneet selventämään merkitystä. Lisäkysymysten hyödyllisyydestä vastaajat olivat kuitenkin eri mieltä. Lisäkysymykseen tyytyväisen vastaajan mukaan lisäkysymys tuki mukavasti vanhempien ajatteluprosessia. Kolmannessa (20) kysymyksen kieliasu toisen vastaajan mielestä

jokseenkin toimi, mutta hän joutui selventämään kysymyksen merkitystä antamalla esimerkkejä ja pyytämällä tarkennusta. Toisen vastaajan mielestä kieliasu toimi jokseenkin huonosti, ja hän oli muotoillut pääkysymystä uudelleen "Miten lapsesi reagoi ympäristön ärsykkeisiin...". Neljännen (21) kysymyksen kieliasu ei nykyisellään kummankaan vastaajan mielestä toiminut, molemmat joutuivat selventämään merkitystä, mutta molemmat kokivat lisäkysymykset hyödyllisiksi. Toinen vastaajista oli pääkysymyksen sijaan käyttänyt lisäkysymystä "Tietääkö lapsesi mitä esineitä / välineitä tarvitaan missäkin toiminnassa? Osaako käyttää niitä asianmukaisesti?" ja lisäkysymyksenä puolestaan "Tietääkö lapsesi mitä esineitä / välineitä tarvitaan missäkin toiminnassa?". Toinen vastaajista koki kysymyksen olevan hieman outo psykiatrisella puolella käytettäväksi.

Taulukko 7. Kommunikointi ja vuorovaikutustaidot sekä motoriset ja prosessitaidot -osion esikäsittely aineisto, osa 2.

	Kysymys toimi nykyisessä kieliasussaan	Lisäkysymykset olivat hyödyksi	Jouduin selventämään merkitystä		
22. Osion 5. "Anna jokin esimerkki tilanteesta, jolloin lapsesi teki päätöksen tai suunnitelman ja toimi sen mukaisesti (esim. valitsi ja teki koulutehtävän, valitsi ja pelasi peliä, valitsi vaatteensa ja pukeutui)?"	1,3	4,2	4,2	Käytin lisäkysymyksiä. Sarjoittamista piti selventää. Jotkin vanhemmat eivät osanneet vastata, koska lapsi ei ollut saanut tehdä ketjumaisia päätöksiä.	
23. Osion 6. "Tunnistaako lapsesi toimiessaan ongelman ja ratkaisee sen (esim. löytää kadonneen lelun, kokoaa palapelin)? Anna jokin esimerkki."	4,4	4,1	3,1	Lisäkysymys riitti.	
24. Osion 7. "Onko lapsella-si tarpeeksi lihasvoimaa esimerkiksi nostaa, kantaa, säilyttää istuma-asento ja/tai liikkua? Jos ei, mikä on hänelle haastavaa?"	1,4	4,1	4,1	Kyselin lihasvoimasta, eli jaksaaako esim oppitun-nilla istua, tai leikkiessään kantaa ja nostaa tavaroita, jaksaaako kävel-lä pidempiä matkoja. Ja kuvailemaan mikä on haastavaa.	Em. tavalla sekä lisäkysymyksen avulla. Ehkä psyk. puolella alkuperäinen lihasvoimakysymys on hieman outo. Ainakin vanhemmat suhtautuivat siihen kummeksuen.
25. Osion 8. "Näyttääkö lapsesi toiminta koskaan hankalalta tai kömpelöltä? Anna jokin esimerkki."	4,4	3,2	4,2	Lisäkysymyksellä: Käyttääkö lapsesi kehoaan (käsiään, päätänsä, jalkojaan) TEHOKKAALLA, HALLITULLA tavalla toimiessaan?	Kömpelön lapsen toiminnasta hain syvempää tietoa.
26. Osion 9. "Millainen lapsesi vireys-tila on erilaisten toimintojen tai eri vuorokauden aikana? Anna jokin esimerkki."	4,4	4,1	1		

Viidennen (22) kysymyksen kohdalla toinen vastaajista käytti lisäkysymyksiä, sillä ne toimivat hänen mielestään hyvin. Toinen vastaajista oli jokseenkin tyytyväinen nykyiseen kieliasuun, mutta kysymyksen merkitys vaati jonkin verran selvennystä:

Sarjoittamista piti selventää. Jotkin vanhemmat eivät osanneet vastata, koska lapsi ei ollut saanut tehdä ketjumaisia päätöksiä.

Tähän liittyen pohdimme, mistä termi sarjoittaminen on peräisin, sillä sitä ei haastattelun alkuperäisessä kysymyksessä mainita. Kuudennen (23) kysymyksen kieliasu toimi, ja toinen vastaajista koki lisäkysymykset riittäviksi merkityksen selventämiseksi. Toisen vastaajan mukaan lisäkysymykset eivät olleet hyödyksi, mutta kysymyksen merkitystään ei tarvinnut selventää. Seitsemännen (24) kysymyksen kohdalla toinen vastaajista ei kokenut kieliasua toimivaksi ja joutui selventämään merkitystä. Hän kertoo:

Kyselin lihasvoimasta, eli jaksako esim. oppitunnilla istua, tai leikkiessään kantaa ja nostaa tavaroita, jaksako kävellä pidempiä matkoja. Ja kuvailemaan mikä on haastavaa.

Hän koki myös lisäkysymykset hyödylliseksi. Toisen vastaajan mukaan kieliasu oli toimiva, mutta lisäkysymykset eivät olleet hyödyllisiä. Hän ei myöskään joutunut selventämään kysymyksen merkitystä. Kahdeksas (25) kysymys toimi molempien vastaajien mielestä. Lisäkysymykset olivat jokseenkin hyödyksi toisen vastaajan mielestä, toisen jokseenkin ei. Toinen selvensi pääkysymyksen merkitystä muokatulla lisäkysymyksellä, jossa annetun lisäkysymyksen kohta ”tasapainoisella tavalla” oli korvattu omin sanoin ”tehokkaalla, hallitulla”. Toinen vastaaja puolestaan kertoo hakeneensa syvempää tietoa kömpelön lapsen toiminnasta. Myös yhdeksäs (26) kysymys toimi kummankin vastaajan mukaan. Lisäkysymykset hyödynsivät toista vastaajaa.

Taulukko 8. Ympäristö -osion esikäsitelty aineisto, osa 1.

	Kysymys toimi nykyisessä kieliasussaan	Lisäkysymykset olivat hyödyksi	Jouduin selventämään merkitystä		
27. Osion 1. Millaiset fyysiset tilat lapsesi päivittäisessä toimintaympäristössä on, ja miten ne vastaavat lapsen (fyysisiin, kognitiivisiin, emotionaalisiin ja sensorisiin) tarpeisiin?	4,4	1,2	1,1		
28. Osion 2. "Onko saata-villa esineitä kuten leluja, apuvälineitä tai muita (koulu)materiaaleja, ja kuinka ne vastaavat lapsesi (fyysisiin, kognitiivisiin, emotionaalisiin ja sensorisiin) tarpeisiin?"	1,4 (Mikä esineet kuten lelut, apuvälineet tai muut (koulu)materiaalit vastaavat lapsesi (fyysisiin, kognitiivisiin, emotionaalisiin ja sensorisiin) tarpeisiin?)	4,3	4,2	"Onko saata-villa" oli vanhemmille jotenkin väärällä tavalla arvottava, kyseenalaistava kysymyksen asettelutapa. Erityisesti psykiatrian puolella varmaankin, sillä apuvälineet eivät ole arkipäivää. On hassua kysyä onko leluja saatavilla. Lisäkysymykset "pelastivat" paljon, ja auttoivat nimeämään ongelmakohtia.	Nimesin iänmukaisia välineitä, mitä lapsella voisi olla kotona. Jotkin vanhemmat eivät olleet huomanneet lapsen iänmukaisia tarpeita ja ottivat ne vihjeinä.
29. Osion 3. "Kuinka erilaiset sosiaaliset ryhmät, esim. perhe, ystävät, opettajat, tukevat ja antavat lapsellesi mahdollisuuksia tehdä niitä asioita, joita hän haluaa tai tarvitsee?"	3,4	4,1	3,1	Lisäkysymykset auttoivat.	

Ympäristö-osion ensimmäisen (27) kysymyksen kieliasu koettiin toimivaksi molempien vastaajien mielestä, eivätkä vastaajat joutuneet selventämään merkitystä. Lisäkysymykset koettiin tämän kysymyksen kohdalla jokseenkin hyödyttömiksi. Toisen (28) kysymyksen vastaukset kieliasu toimivuudesta erosivat. Toisen vastaajan mielestä kieliasu toimi, ja toinen vastaaja koki, että

"Onko saatavilla" oli vanhemmille jotenkin väärällä tavalla arvottava, kyseenalaistava kysymyksen asettelutapa. Erityisesti psykiatrian puolella varmaankin, sillä apuvälineet eivät ole arkipäivää. On hassua kysyä onko leluja saatavilla... Lisäkysymykset "pelastivat" paljon, ja auttoivat nimeämään ongelmakohtia.

Lisäkysymykset hyödyttivät kumpaakin vastaajaa. Toinen vastaajista joutui selventämään merkitystä hieman "nimeämällä iänmukaisia välineitä, mitä lapsella voisi olla kotona". Hän myös kertoo, että "jotkin vanhemmat eivät olleet huomanneet lapsen iänmukaisia tarpeita ja ottivat ne vihjeinä". Kolmas (29) kysymys koettiin toimivaksi. Toinen

vastaajista oli jättänyt ”sosiaaliset ryhmät” -termin kysymyksen alusta pois. Toinen vastaaja koki lisäkysymykset hyödyllisiksi, hän oli myös joutunut selventämään kysymyksen merkitystä. Toinen vastaajista ei kokenut lisäkysymyksiä hyödylliseksi, eikä hän joutunut selventämään merkitystä.

Taulukko 8. Ympäristö -osion esikäsitelty aineisto, osa 2.

	Kysymys toimi nykyisessä kieliasussaan	Lisäkysymykset olivat hyödyksi	Jouduin selventämään merkitystä		
30. Osion 4. ” Kuinka erilaiset toiminnot kotona, koulussa ja yhteisössä vastaavat lapsesi (fyysisiin, kognitiivisiin, emotionaalisiin ja sensorisiin) tarpeisiin?”	4 (Toinen vastaaja jättänyt vastaamatta, kommentoi: Käytin enemmän lisäkysymyksiä, sillä ne toimivat paremmin koska olivat enemmänkin arkikielellä, helpommin ymmärrettäviä.)	4,2	4,2	Lisäkysymykset selvensivät. Käytiin tarkemmin läpi ympäristön tarjoamia mahdollisuuksia.	
31. Osion 5. ”Mitkä perheen rutiineista toimivat tällä hetkellä hyvin perheessänne (esim. ruoka-ajat, juoksevat asiat, valmis-tautuminen aamulla kouluun lähtöön)?”	4,4	4,1	2,1	Pyysin aina kuvaamaan lisäkysymyksen avulla myös vaikeudet. Pelkkä pääkysymys antoi vain positiiviset vastaukset.	

Neljännän kysymyksen (30) kieliasu oli toisen vastaajan mukaan toimiva. Toinen oli käyttänyt lisäkysymyksiä, sillä ”ne toimivat paremmin koska olivat enemmänkin arkikielellä, helpommin ymmärrettäviä”. Sama vastaaja oli myös joutunut selventämään kysymyksen merkitystä lisäkysymyksillä ja koki ne hyödylliseksi. Toinen vastaajista oli joutunut hienon selventämään merkitystä, mutta ei kokenut lisäkysymyksiä juurikaan hyödylliseksi. Viidennen (31) kysymyksen kieliasu koettiin toimivaksi. Kumpikaan vastaajista ei juurikaan joutunut selventämään kysymyksen merkitystä, mutta lisäkysymysten hyödyllisyydestä oltiin eri mieltä. Lisäkysymyksiä hyödyllisenä pitänyt vastaaja oli ”lisäkysymyksen avulla pyytänyt kuvaamaan myös vaikeudet. Pelkkä pääkysymys antoi vain positiiviset vastaukset”.

Kyselyn lopussa pyydettiin vastaajilta muita kommentteja kysymysten kieliasuun, käännöksiin tai merkityksiin liittyen. Kommenteissa molemmat vastaajat kertoivat jatkavansa haastattelun käyttöä työssään. Lisäksi mainittiin, että SCOPE:n vanhempien haastattelu ”pysäytti vanhemmat miettimään”, sekä toinen vastaajista koki lisäkysymykset ”erittäin tärkeäksi osaksi haastattelua”.

5.2.2 Vastausten koonti

SCOPE:n vanhempien haastattelurungon koekäyttö muodostui melko pienimuotoiseksi, sillä koekäyttäjää oli vain kaksi, mutta he testasivat haastattelua yhteensä kuitenkin seitsemän kertaa. Täysin tyytyväisiä molemmat vastaajat olivat yhteensä kahdeksan kysymyksen kieliasuun (molemmat vastanneet 4, kieliasu toimi). Näitä olivat kysymykset 10, 13, 19, 23, 25, 26, 27 ja 31. Lähes tyytyväisiä (vastaukset 3 tai 4) vastaajat olivat kolmeen kysymykseen 14, 15 ja 29. Yhteensä siis puolet haastattelun suomenkielisistä kysymyksistä koettiin toimivaksi (11 / 22). Jokaisessa kohdassa, jossa jompikumpi oli antanut kysymyksen kieliasun ymmärrettävyydelle arvosanan 1 (kieliasu ei toimi), vastaajat kommentoivat, että lisäkysymykset auttoivat avaamaan kysymystä vanhemmille.

Eniten selvennystä vastaajien kommenttien perusteella tarvittiin lapsen rooleihin liittyvään kysymykseen (17) ja lihasvoimaan liittyvään kysymykseen (24). Asiantuntija haastattelun perusteella osattiin odottaa, että lapsen rooleja käsittelevä haastattelukysymys voi vaatia selvennystä, mikä tuli ilmi myös kyselyn vastauksista. Koekäyttäjien kommenttien mukaan lisäkysymykset kuitenkin auttoivat vanhempia ymmärtämään mistä on kyse, joten rooli sanan muuttamiselle ei ole tarvetta. Molemmat vastaajista työskentelevät lasten psykiatrian alueella, jossa lihasvoimaan liittyvät kysymykset eivät tavallisesti välttämättä nouse arviointiprosessissa esiin.

Välineiden asianmukaiseen käyttöön liittyvä kysymys (21) oli ainoa kyselyn numeeristen vastausten perusteella, jonka kieliasu ei kummankaan vastaajan perusteella täysin toiminut. Lisäkysymysten koettiin kuitenkin selventävän pääkysymyksen tarkoitusta. Kysymys välineiden saatavuudesta (28) vaati kommenttien perusteella konkreettisia esimerkkejä selvennykseksi. Toinen vastaajista koki kysymyksen asetteluun myös perhettä arvioitavaksi. Samaan kysymykseen liittyen toinen vastaajista mainitsi, että vanhemmat eivät olleet huomanneet lapsen iänmukaisia tarpeita, joten kömpelöltä vaikuttanut kysymys tarjosi uutta tietoa. Samainen kysymys pitää sisällään myös apuvälineet, joten se aukeaa varmasti helpommin vanhemmille, joiden lapsilla on esimerkiksi liikkumisen apuvälineitä.

Ennen SCOPE:n vanhempien haastattelurungon käyttökokeiluita sen kysymyspatteri vaikutti monimutkaiselta pää-, lisä- ja tarkennuskysymyksineen. Lisä- ja tarkennuskysymysten merkitys ja tarpeellisuus nousivat kuitenkin esiin koekäyttäjiltä saadussa palautteessa. Sen lisäksi että lisäkysymykset avasivat pääkysymyksen merkitystä haastatteli-

jalle, jokaisessa tarkennusta vaativassa kohdassa ne auttoivat haastattelijaa myös avaamaan pääkysymystä vanhemmille. Muutamit vanhempien haastattelukysymyksistä ovat hyvin laajoja, mutta lisäkysymykset tarjoavat konkreettisia esimerkkejä.

Yleisesti käyttökokeilun tulokset olivat työn kannalta positiivisia, sillä mitään isoja epäselvyyksiä ei noussut esiin ja kieliasuun oltiin pääasiassa tyytyväisiä. Tästä syystä käyttökokeilun pohjalta kysymysten kieliasuun ei tehty muutoksia, vaan se toimii suuntaantavana raakasuomennoksena jatkokehittelyä varten. Haastattelurungon visuaalinen asu vastaa alkuperäistä SCOPE -käsikirjan liitteenä olevan haastattelurungon asettelua, jossa kysymysten väliin on jätetty tila esimerkiksi muistiinpanoille.

6 Pohdinta

Pohdintaosiossa tutkimustulokset suhteutetaan tutkimuksen taustakirjallisuuteen arvioiden samalla niiden käytettävyyttä, luotettavuutta ja merkitystä. Pohdinta on hyvä aloittaa viittaamalla tutkimuksen päätarkoitukseen, minkä jälkeen kootaan selkeästi tutkimuksen päätulokset ja mahdollinen uusi teoreettinen anti. (Hirsjärvi ym. 2009: 263–264.) Opinäytetyön päätarkoituksena oli kääntää SCOPE 2.2:n vanhemmille suunnattu haastattelurunko suomen kielelle. Tämän myötä arviointimenetelmän käännöstyön vaiheet opinäytetyön puitteissa sekä kääntämisen erityispiirteet konkretisoituivat.

SCOPE:n taustateoria, inhimillisen toiminnan malli, on opinnoissamme kattavimmin opettettu toimintaterapian teoria, joten sen soveltamista käytäntöön oli kokeiltu jo harjoittelujaksojen aikana. Lisäksi perusteellisempi teorian lukeminen alkuperäislähteistä sekä SCOPE-käsikirjaan perehtyminen avasivat malliin liittyviä käsitteitä vielä laajemmin. Lasten toimintaterapiaprosessi puolestaan oli käytännössä hahmottunut meille molemmille viimeisen pitkän harjoittelun myötä, joten vanhempien roolin pohtiminen ja terapiaprosessissa oli luonnollista. Tiedonhaku erilaisista tietokannoista ja alan julkaisuista sekä toimintaterapian sanasto englanniksi olivat ennestään meille tuttuja, sillä englanninkielisiä lähteitä on hyödynnetty useasti toimintaterapian opintojen kuluessa. Suurin osa toimintaterapian ammattikirjallisuudesta ja tutkimusartikkeleista on saatavilla yhä ainoastaan englanniksi. Aktiivinen tiedonhaku prosessin eri vaiheissa edesauttoi käännöstyön käytännön toteuttamista, ja esimerkiksi asiantuntijatiedon ja kansainvälisten toimintaterapian tutkimusartikkelien hyödyntäminen käännösprosessiin liittyen ohjasi, kuinka edetä SCOPE:n vanhempien haastattelurungon käännösprosessissa.

Lisäksi erilaisten aineistonkeruumethodien vertailu auttoi valitsemaan juuri tähän työhön sopivan tavan saada palautetta vanhempien haastattelun kieliasun toimivuudesta. Yksittäisistä prosessin vaiheista kyselyn laatimisen tärkeyttä ei voi tarpeeksi korostaa, sillä sen rakenne, kysymysten asettelu, tutkimuksen kannalta olennaiset asiat ja sen testaus eivät hahmotu hetkessä. Tässä työssä huomattiin jälkeenpäin, että joitakin asioita kyselyn suhteen olisi voinut tehdä toisin. Esimerkiksi kyselyn rakenteen toimivuus olisi vaatinut vielä hiomista sekä käytännön asioista, kuten haastattelun ulkoasusta, olisi voinut kysyä vielä kattavammin. Palautteen hankkiminen suomennetusta haastattelurungosta on kyselyn kautta itseasiassa haastavaa, sillä kaikki kysymykset tulee käsitellä yksitellen, mikä tekee vastaamisesta työlästä. Palautteen keruussa haastattelu voisi palvella tarkoitusta kattavammin.

Opinnäytetyön anti meille oli monipuolinen, sillä arviointimenetelmän kääntämiseen liittyy monenlaisia asioita aina sen taustateoriasta ja menetelmän käytön perusteista kontekstiin ja käytännön käännöstyöhön. Inhimillisen toiminnan malli, sen käsitteet ja soveltaminen käytäntöön omaksuttiin kattavasti, joten tulevaisuudessa sitä on helpompi hyödyntää myös omassa käytännön työssä. SCOPE ja sen käyttö arviointimenetelmänä oli aiemmin meille lähes tuntematon, mutta työn ansiosta siihen päästiin perehtymään perusteellisesti. Lisäksi menetelmään liittyviin konteksteihin paneuduttiin huolellisesti, näin ollen esimerkiksi lapsen osallistumisen arviointi käsitteenä selkeytyi. Toimintaterapian arviointimenetelmän käännösprosessin laajuus yllätti, mutta opinnäytetyön puitteissa tehtävä osuus ja sen vaiheet saatiin selkeästi tehtyä näkyväksi. Tämä voi tulevaisuudessa hyödyttää muita opinnäytetyön puitteissa arviointimenetelmän käännöstyötä tekeviä opiskelijoita. Lisäksi arviointimenetelmään liittyvät englanninkieliset käsitteet ja tutkimusartikkeleissa käytetty ammattikieli laajensivat sanavarastoa, joten ammatillinen kielitaito parani työn edetessä. Myös tutkimukselliset asiat, kuten esimerkiksi hyvän asiantuntijahaastattelun toteuttaminen, prosessin tarkka raportoiminen ja raportin selkeä rakenne ja havainnollinen otsikointi, hahmottuivat teorian omaksumisen ja opinnäytetyön ohjaajien kanssa käytyjen palautekeskusteluiden myötä aiempaa selkeämmin.

6.1 Työn luotettavuuden ja eettisyyden arviointi

Tutkimusmenetelmillä ei aina saada vastausta tarkoituksenmukaisesti, esimerkiksi vastaajat voivat tulkita kysymykset aivan eri lailla kuin tutkija on ajatellut. Laadullisessa tutkimuksessa työn luotettavuutta ja pätevyyttä edistää, kun toteutuksen kaikki vaiheet aineiston tuottamisen olosuhteista menetelmien yksityiskohtiin, on kuvattu tarkasti ja totuudenmukaisesti. Tutkimusmenetelmän toimivuuden lisäksi on pohdittava, onko kuvaukseen liitetty selitys luotettava. (Hirsjärvi ym. 2009: 232–233.) Tämän työn käännösprosessin kohteena ollut SCOPE:n vanhempien haastattelurunko on kehitetty inhimillisen toiminnan mallin pohjalta, ja haastattelurungon teemat mukailevat mallin käsitteitä. Inhimillisen toiminnan malli on yksi tutkituimmista toimintaterapian malleista, joten se antaa SCOPE:lle vankan teoreettisen pohjan. Lisäksi SCOPE on kokonaisuudessaan asiantuntijoiden yhteistyössä kehittämä, tutkittu arviointimenetelmä. (Bowyer ym. 2005: 3, 8-9). Haastattelurungon käännöstyön luotettavuutta lisäsivät myös aiempiin suomennoksiin tutustuminen ja asiantuntijoiden tietotaidon hyödyntäminen. Konkreettinen käännö-

työ toteutui kahden toimintaterapian opiskelijan toimesta, joten esimerkiksi haastattelukysymysten tueksi laaditut, konkreettiset esimerkit ovat subjektiivisia. Lisäksi päätökset käsitteiden lopullisista käännöksistä tehtiin itse.

Työn aineisto käsiteltiin luottamuksellisesti salassapitovelvollisuutta noudattaen, ja luvat käännösprosessin toteuttamiseen pyydettiin Metropolia Ammattikorkeakoulun ohjeiden mukaisesti UIC:ltä, Illinoisin yliopistolta. Lisäksi työn tulosten raportoinnissa noudatettiin lupasopimuksen ehtoja, eli suomennettua vanhempien haastattelurunkoa ei tästä syystä liitetty opinnäytetyön liitteeksi. Käännösprosessin kuvauksessa on kuitenkin pyritty mahdollisimman tarkkaan, mutta samalla lukijan kannalta johdonmukaiseen raportointiin jokaisessa työn vaiheessa. Taustateorioihin viitattaessa etsittiin mahdollisuuksien mukaan aina alkuperäislähteet ja ne merkittiin tekstin yhteyteen asianmukaisesti. Lisäksi koekäyttäjien toimineiden toimintaterapeuttien huolellinen perehdytys lisää työn luotettavuutta, sillä kyselyn vastauksista päätellen he olivat tulkinneet SCOPE:n vanhempien haastattelurunkoa koskevan kyselyn kysymykset asianmukaisesti. Vastausten luotettavuutta lisää myös se, että koekäyttäjät olivat pisteyttäneet jokaisella haastattelun toteutuskerralla koko SCOPE:n. Koekäyttäjille annetut haastattelulomakkeet merkittiin selkeästi vain koekäyttöön tarkoitetuiksi. Lisäksi perehdytyksessä koekäyttäjää ohjeistettiin, että haastattelurungon ensimmäinen käännös on tarkoitettu vain heille koekäytettäväksi.

6.2 Toteutetun käännösprosessin tarkastelu laajemmassa kontekstissa

Työn lähtökohtina tarkasteltiin kolmea tutkimusartikkelia toimintaterapian arviointimenetelmien käännös- ja kulttuuriin soveltamisprosesseista. Opinnäytetyössä toteutettua SCOPE:n vanhempien haastattelurungon käännösprosessia vertailtiin näiden artikkeleiden pohjalta syntyneeseen kuvaan arviointimenetelmän käännösprosessista laajemmassa mittakaavassa.

Kaneliston TOImintaterapeutti-lehdessä julkaistussa artikkelissa arviointimenetelmän kääntämisen vaiheiksi on lueteltu arviointimenetelmän valinta, lupien hakeminen menetelmän kehittäjiltä, käännöstyö kielenkääntäjien ja asiantuntijatyöryhmän yhteistyönä sekä käännöksen pilotointi, takaisinkäännös, kielentarkastus, pätevyys ja luotettavuuden tutkiminen. (Kanelisto ym. 2012: 3-6.) Amerikkalainen yhdeksän artikkelin yhteenvedo DASH-arviointimenetelmän käännös- ja kulttuuriin soveltamisprosessista mukailee suomalaisen artikkelin esittämiä vaiheita. Ensin kaksi henkilöä tekevät tahoillaan omat

käännöksensä, joita verrataan toisiinsa. Tämän jälkeen käännöksistä keskustellaan asiantuntijaryhmässä. Kun käännöksistä ollaan yksimielisiä, kaksi ammattikäntäjää toteuttavat takaisinkäännöksen. Tämän jälkeen asiantuntijaryhmä tarkastelee kaikkia aiempien vaiheiden kautta syntyneitä kolmea eri käännöstä, ja muodostaa niiden pohjalta lopullisen käännöksen. Lopulta viimeinen käännös testataan sopivalla kohderyhmällä. (Alotaibi 2008: 183). Scandinavian Journal of Occupational Therapy-lehdessä julkaistun ruotsalaisen artikkelin mukaan käännös- ja kulttuuriin sovittamisprosessin vaiheet sisältävät virallisen käntäjän toteuttaman takaisinkäännöksen, alustavan koekäytön käännetystä versiosta, sen kehittämisen palautteen pohjalta ja lopuksi kenttäkokeilun ehdotetusta ruotsinkielisestä versiosta. (Krumlinde-Sundholm ym. 2012: 499.)

Artikkeleiden pohjalta voidaan sanoa, että toimintaterapian arviointimenetelmän käännösprosessi on monivaiheinen, ja sen toteutus edellyttää asiantuntijoiden hyödyntämistä niin ammattikielen käsitteiden kuin kielen kääntämisen suhteen. Myös takaisinkäännös ja käsitteiden vertailu asiantuntijaryhmässä korostuvat. Käsitteiden ja niiden vastaavuuksien (esimerkiksi idiomaattinen, semanttinen, konseptuaalinen ja kokemuksellinen) pohdittaminen asiantuntijaryhmässä edesauttaa niiden kulttuuriin sovittamista. Opinnäytetyössä SCOPE:n vanhempien haastattelurungon kääntäminen mukailee näitä vaiheita niin, että aloitimme tekemällä kaksi käännöstä tahoillamme, joita sitten vertasimme. Takaisinkäännösvaihe kuitenkin jäi toteuttamatta, sillä työn puitteissa ei ollut mahdollista hyödyntää ammattikäntäjiä. Tämä olisikin tulevaisuudessa tärkeää haastattelun lopullisen käännöksen kannalta.

Terminologinen yhteneväisyys huomioitiin tarkastelemalla SCOPE:n ja sen taustateoriaan liittyviä aikaisempia käännöksiä, mm. Seppäsen opinnäytetyötä ja Toiminnan voimaa-teosta. Termien vertailun myötä heräsikin kysymys, tulisiko lopullisessa tuotoksessa pitäytyä samalla linjalla edellisen kanssa vai pohtia käännösten merkitystä. SCOPE:n vanhempien haastattelurungon taustalla vaikuttaa toimintaterapiassa käyttöön vakiintunut inhimillisen toiminnan malli. Mallin käsitteitä on osittain käännetty suomeksi eri yhteyksissä, esimerkiksi Toiminnan voimaa-teoksessa sekä suomenkielisessä MOHOST-käsikirjassa. Mallin varsinaista käsikirjaa, *Model of human occupation : theory and application* (Kielhofner 2008), ei tällä hetkellä ole saatavilla suomeksi. Käsitteiden vertaileminen on arviointimenetelmän luotettavuuden ja käytettävyyden kannalta olennaista, jotta käsitteiden merkitykset säilyvät. Kauranen ja Kiviniemi ovat REIS-arviointi-

menetelmän suomennosten päivittämistä koskevassa opinnäytetyössään (2014) koonneet inhimillisen toiminnan mallin käsitteitä vertailevan taulukon (Kauranen, Kiviniemi 2014: Liite 1.).

Asiantuntija-apua hyödynnettiin prosessin alussa haastattelemalla Metropolian Riitta Kepposta arviointimenetelmän erityispiirteistä, ja teoriaan pohjautuvia, arviointimenetelmän keskeisiä käsitteitä ja niiden merkitystä vanhempien haastattelussa pohdittiin pienimuotoisesti koekäyttäjien kanssa asiantuntijatyöryhmässä perehdytystilaisuuden aikana. Myöhemmin samat toimintaterapeutit testasivat kieliasun toimivuutta työelämässä. Kulttuuriin soveltaminen SCOPE:n vanhempien haastattelurungon kääntämisessä huomioitiin pääasiassa käytännön käännöksiä pohtiessa ja perehdytyksessä toimintaterapeuttien kanssa keskustellessa esimerkkien toimivuudesta. Joihinkin kysymyksiin yksilöitiin paremmin suomalaiseen kulttuuriin sopivat esimerkit.

Käytännössä tämän työn osuus arviointimenetelmän käännösprosessissa koskee sen alkuvaiheita, ja tästä seuraavia vaiheita ovat mahdollisesti ammattikäntäjän hyödyntäminen takaisinkäännöksessä, käännetyin version kielentarkastus, sen pätevyyden ja luotettavuuden tutkiminen sekä laajemmat käyttökokeilut kun lopullinen käännös haastattelurungosta on saatu valmiiksi.

6.3 Jatkokehitysehdotukset

SCOPE:n suomenkielisen version kehityksen kannalta jatkossa olisi tärkeää toteuttaa laajempi käyttökokeilu koko menetelmälle sekä vertailla suomenkielisten käsitteiden yhteneväisyyttä. Myös takaisinkäännöksen toteuttaminen ammattikäntäjien toimesta sekä käännösversioiden vertaileminen asiantuntijatyöryhmässä on suositeltavaa luotettavuuden lisäämiseksi ja menetelmän alkuperäisten merkitysten säilyttämiseksi. Arviointimenetelmän luotettavassa käännöstyössä on hyödyllistä yhdistää niin kielenkääntämisen asiantuntijoiden kuin toimintaterapian alan ammattilaisten osaamista. Asiantuntijahaastattelussa tuli myös ilmi suomalaisten toimintaterapeuttien toive haastattelulomakkeen ulkoasua koskien: toivottiin tilaa muistiinpanoille. Tässä työssä toive huomioitiin jättämällä haastattelulomakkeeseen tilaa kunkin kysymyksen jälkeen, mutta ulkoasun toimivuutta ei tiedusteltu koekäytön puitteissa. Lomakkeiston ulkoasun viimeistely on huomioitava siis jatkossa.

Arviointimenetelmän kääntämistä ohjaavalle prosessikaaviolle on tarvetta, jotta arviointimenetelmien luotettavuus ja käsitteiden yhteneväisyys säilyisivät (Hartvig, Petersen 2008: 147). Yleisesti arviointimenetelmän käännösprosessin kannalta olisi mielenkiintoista opinnäytetyön puitteissa toteuttaa esimerkiksi kirjallisuuskatsaus kansainvälisistä, erityisesti skandinaavisista, tutkimusartikkeleista koskien toimintaterapian arviointimenetelmien käännös- ja kulttuuriin sovittamisprosessia, ja pohtia sopiiko se suomalaiseen kulttuurikontekstiin. Jatkotutkimuksen aiheena myös toimintaterapian arviointimenetelmän kulttuuriin sovittaminen olisi kiinnostava, sillä teema on keskeinen käännösprosessin elementti kansainvälisissä tutkimusartikkeleissa. Suomalainen kulttuuri eroaa esimerkiksi huomattavasti amerikkalaisesta kulttuurista, jossa kuitenkin suurin osa toimintaterapian arviointimenetelmistä on alun perin kehitetty.

Tällä hetkellä Suomessa toimintaterapian arviointimenetelmien käännöstyö vaikuttaa nojaavan pitkälti suomalaisten toimintaterapeuttien vapaaehtois- ja harrastustoiminnan vaaraan. Arviointimenetelmän käännöstyötä ohjaavan, selkeän mallin rakentaminen voisi edistää moniammatillista työskentelyä, käännösprosessien yhteneväisyyttä sekä tehostaa luotettavien arviointimenetelmien käyttöönottoa.

Lähteet

Alotaibi, Naser M. 2008. The cross-cultural adaptation of the disability of arm, shoulder and hand (DASH): a systematic review. *Occupational Therapy International*. 15 (3): 178–190.

Bowyer, Patricia L. – Kielhofner, Gary – Kramer, Jessica – Kramer, Kathleen – Ploszaj, Annie – Ross, Melissa – Schwartz, Orit 2005. A User's Manual for The Short Child Occupational Profile (SCOPE) (Version 2.2). Published 2008. UIC University of Illinois at Chicago. The Model on Human Occupation Clearinghouse Department of Occupational Therapy.

Bowyer, Patricia L. – Kramer, Jessica – Kielhofner, Gary – Maziero-Barbosa, Vanessa – Girolami, Gay 2007. Measurement Properties of the Short Child Occupational Profile (SCOPE). *Physical & Occupational Therapy in Pediatrics*. Vol. 27 (4). The Haworth Press, Inc.

Case-Smith, Jane 2005. *Occupational Therapy for Children*. Fifth Edition. United States: Elsevier Inc.

Dunn, Winnie 2011. *Best Practice Occupational Therapy for Children and Families in Community Settings*. Second Edition. USA: SLACK Incorporated.

Eskola, Jari – Suoranta, Juha 2005. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. 7.painos. Tampere: Vastapaino.

Hartvig, Bente – Petersen, Kristen 2008. A Process for Translating and Validating Model of Human Occupation Assessments in the Danish Context. *Occupational Therapy in Health Care*. Vol. 22 (2-3). The Haworth Press, Inc.

Haukilahti, Maria 2013. *Sarjakuvan sanaleikkien kääntäminen. Esimerkkinä Nikke Knatterton -sarjakuvan ensi- ja uudelleensuomennos*. Pro gradu-tutkielma. Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö. Tampere: Tampereen Yliopisto.

Hautala, Tiina – Hämäläinen, Tuula – Mäkelä, Leila – Rusi-Pyykönen, Mari 2011. *Toiminnan voimaa. Toimintaterapia käytännössä*. 2. painos. Helsinki: Edita Publishing.

Hinojosa, Jim – Kramer, Paula (toim.) 2010. Frames of reference for pediatric occupational therapy. 3rd edition. Philadelphia: Wolters Kluwer Health/Lippincott Williams & Wilkins.

Hirsjärvi, Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula 2007. Tutki ja kirjoita. 13. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Hirsjärvi, Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. 15. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Immonen, Leena – Pakkala-Weckström, Mari – Vehmas-Lehto, Inkeri (toim.) 2011. Kääntämisen tekstilajit ja tekstilajien kääntäminen. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.

Kanelisto, Katja – Juntunen, Kristiina – Salminen, Anna-Liisa 2012. Kansainvälisen arviointimenetelmän siirtäminen suomalaisten toimintaterapeuttien käyttöön. Toimintaterapeutti-lehti 2/2012: 3–4.

Kauranen, Jenni – Kiviniemi, Anna 2014. Residential Environment Impact Survey (REIS) - arviointivälineen suomennosten päivittäminen REIS versiota 3.0 vastaavaksi. Opinnäytetyö. Toimintaterapian koulutusohjelma. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu.

Keponen, Riitta 2014. Toimintaterapian lehtori. Metropolia Ammattikorkeakoulu. Helsinki. Haastattelu 14.5.2014.

Kielhofner, Gary 2008. Model of Human Occupation: Theory and Application. Fourth Edition. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.

Krumlinde-Sundholm, Lena – Vroland-Nordstrand, Kristina 2012. The Perceived Efficacy and Goal Setting System (PEGS), Part I: Translation and cross-cultural adaptation to a Swedish context. Scandinavian Journal of Occupational Therapy. 19/2012: 497–505.

Mulligan, Shelley 2003. Occupational Therapy Evaluation for Children. A Pocket Guide. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.

Seppänen, Tiina 2009. Lapsen lyhyt toiminnallinen profiili (SCOPE) Esittely ja pienimuotoinen kokeilu. Opinnäytetyö. Toimintaterapian koulutusohjelma. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu.

Tommola, Jorma (toim.) 2006. Kieli ja kulttuuri kääntäjän työvälineinä. Englannin kielen kääntäminen ja tulkkaus. Turun Yliopisto.

Tuomi, Jouni – Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. uudistettu painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vehmas-Lehto, Inkeri 1999. Kopiointia vai kommunikointia? Johdatus käännösteoriaan. 2. korjattu painos. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.

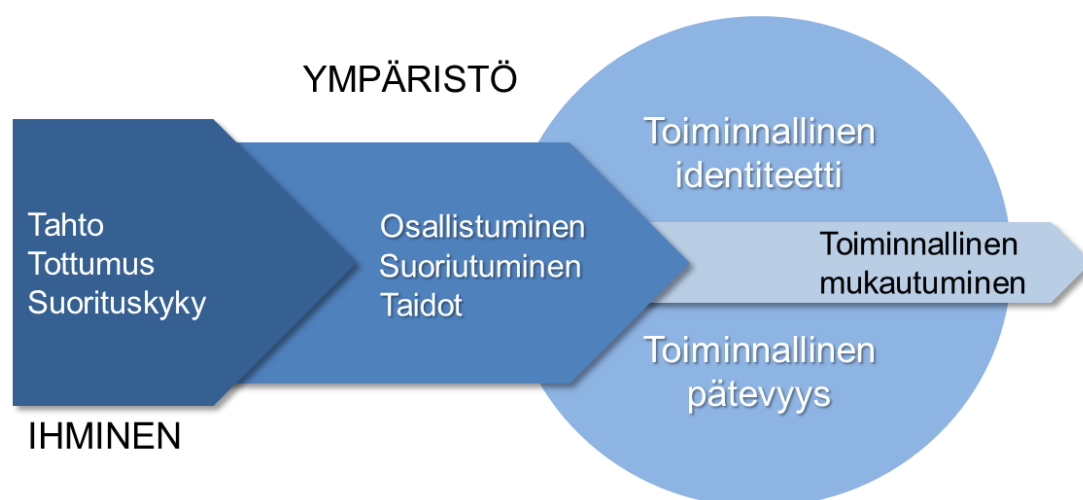
Koekäyttäjien perehdytyksessä käytetyt materiaalit

SCOPE -perustiedot

(Alkuperäinen SCOPE -käsikirja s. 2, 30, 31 &142)

Mikä SCOPE on?

- Lapsen lyhyt toiminnallinen profiili (Tiina Seppänen 2009, Short Child Occupational Profile), eli SCOPE, on tiivistelmä lapsen arvioinnista.
- Toiminnallinen profiili tarkoittaa kokonaiskuvaa lapsen vahvuuksista ja haasteista, sekä siitä, kuinka ne vaikuttavat osallisuuteen leikissä, koulussa ja perhe-toiminnoissa (family activities). Yleensä toimintaterapeutit käyttävät SCOPE:a, mutta myös muut ammattilaiset voivat käyttää sitä.
- SCOPE:a voi käyttää 0-21-vuotiaille lapsille ja nuorille missä tahansa puitteissa.
- SCOPE perustuu Inhimilliseen toiminnan malliin (MOHO, Model of Human Occupation). Arvioinnin jälkeen mallin avulla voi tehdä suunnitelman, kuinka parhaiten täyttää lapsen tarpeet.
- SCOPE on hyödyllinen osa arviointipatteristoa: se tarjoaa laajemman ymmärryksen asiakkaasta, auttaa perhettä näkemään lapsen vahvuudet, auttaa osallistumiseen keskittyvien tavoitteiden määrittelyssä ja interventioiden suunnittelussa (Bowyer, Kramer, Kielhofner, Maziero-Barbosa, Girolami 2010).

Kuvio 1. Inhimillisen toiminnan mallin (2008) keskeiset käsitteet ja niiden dynamiikka.

Kuinka SCOPE eroaa muista lasten arviointimenetelmistä?

Jotkin arviointimenetelmät vertailevat erityislasta normaalilapseen, kuitenkin jokaisella erityislapsella on yksilölliset vahvuudet ja omat haasteensa. SCOPE tarkastelee jokaisen lapsen yksilöllistä kehitystä (*individual developmental trajectory*). SCOPE:n arviointi pohjautuu jokaisen lapsen yksilöllisiin vahvuuksiin ja siihen potentiaaliin, joka hänellä on iästä, vammasta, aiemmasta kokemuksesta ja nykyisestä tilanteestaan riippuen.

Mitä SCOPE arvioi?

- Se tunnistaa jokaisen lapsen yksilölliset vahvuudet, jotka tukevat hänen osallisuuttaan päivittäisiin toimintoihin.
- Se tunnistaa myös haasteet, jotka saattavat rajoittaa lapsen suoriutumista joka-päiväisistä toiminnoista. Näitä voivat olla esimerkiksi motivaation ja vastuunkantamisen haasteet, lihasvoiman ja koordinaation rajoitteet, tarkkaavuuden ja keskittymiskyvyn haasteet, ajatusten ja ideoiden ilmaisemisen vaikeudet.
- Se tunnistaa, kuinka erilaiset paikat, esineet ja toiset ihmiset tukevat lapsen osallistumista päivittäiseen toimintaan.

Kuinka suorittaa SCOPE?

SCOPE:n suorittaminen ei vaadi mitään erityisiä materiaaleja tai toimintaa. Sen pisteyttämiseksi voi kerätä tietoa monin eri tavoin, esimerkiksi suorittamalla muita arviointeja, havainnoimalla lapsen toimintaa ja käyttäytymistä, käymällä läpi esitietoja, käyttämällä muuta alustavaa tietoa lapsen kyvyistä ja valmiuksista sekä keskustelemalla vanhempien, opettajien ja muiden lapsen kanssa työskentelevien ammattilaisten kanssa.

Mitä SCOPEn suorittamisen jälkeen?

Lapsen terapian tavoitteet rakentuvat SCOPE:n tulosten pohjalta, ja lapsen kanssa työskentelevät ammattilaiset voivat määrittää tavoitteet yhdessä. Näissä tavoitteissa näkyvät lapsen haasteet, jotka on SCOPE:n avulla tunnistettu. Tavoitteet voivat sisältää esimerkiksi uusien taitojen opettamista lapselle, lapsen motivaation lisäämistä päivittäisissä toiminnoissa, lapsen osallistumisen tukemista päivittäisissä rutiineissa, ja lapsen toimintaympäristön mukauttamista. SCOPE:n avulla tunnistetut vahvuudet voivat auttaa tavoitteiden saavuttamisessa.

SCOPE:n tarkoitus siis on...

1. kuvata lapsen toiminnallista osallistumista (*Occupational participation*, Toiminnan voimaa, s. 243) oireista, diagnoosista, iästä tai hoitojärjestelyistä riippumatta.
2. poimia vahvuudet ja haasteet lapsen yksilöllisen kehityksen huomioiden.
3. arvioida tekijät Inhimillisen toiminnan mallin mukaisesti (taidot, tahto, tottumus ja ympäristö).
4. tunnistaa lisäarvioinnin tarpeessa olevat alueet, ja ohjaa terapeuttia sopivaan pediatriseen Inhimillisen toiminnan mallin mukaiseen arviointiin (esim. PVQ tai SSI) laajemman ymmärryksen saamiseksi.
5. olla yksinkertainen ja nopea käyttää.
6. edistää moniammatillisen tiimin välistä kommunikaatiota lapsen osallistumista koskien.
7. tukea toimintakeskeistä (*occupation-focused*) interventiota.
8. arvioida muutosta ja terapian tuloksia lapsen toiminnallisen osallistumisen suhteen.

SCOPE koostuu 25 osiosta, jotka on jaettu kuuteen osa-alueeseen Inhimillisen toiminnan mallin käsitteiden mukaisesti. SCOPE:n 25 osiota löytyvät koontilomakkeesta (Sepänen 2009) kokonaisuudessaan.

Seuraavassa taulukossa avattu inhimillisen toiminnan mallin mukaisia käsitteitä.

SCOPE / MOHO -käsite	Kuvaus
Toiminta (Occupation)	Jokapäiväisten asioiden tekeminen Aikaa vievien asioiden tekeminen
Osallistuminen (Participation)	Leikin, työn, itsestä huolehtimiseen liittyvien toimintojen tekeminen, jotka ovat tärkeitä lapselle ja hänen perheelleen.
Tahto (Volition)	Motivaatio toimintaan Motivaatio asioiden tekemiseen Kuinka ja miksi asioita tehdään
Henkilökohtainen vaikuttaminen (Personal causation)	Kuinka paljon lapsi uskoo onnistumiseensa Kuinka lapsi hahmottaa omat kykynsä Mihin lapsi uskoo pystyvänsä
Mielenkiinnon kohteet (Interests)	Asiat, joista lapsi nauttii, ja jotka tuottavat tyydytystä
Arvot (Values)	Lapselle tärkeät asiat Päätöksen tekoa ohjaavat asiat
Tottumus (Habituation)	Tapa tehdä asioita Automaattinen tapa vastata ihmisiin ja asioihin
Tavat (Habits)	Tuttu tapa tehdä asioita
Roolit (Roles)	Roolit ja niihin liittyvät teot ja odotukset Paikallisen kulttuurin odotukset lapsen toiminnalle
Suorituskyky (Performance capacity)	Perustana olevat kehon ja mielen kyvyt
Motoriset taidot (Motor skills)	Kuinka lapsi käyttää kehoaan toimiessaan
Prosessitaidot (Process skills)	Kuinka lapsi hallitsee informaatiota toimiessaan Kuinka lapsi suorittaa toiminnan vaiheet
Kommunikaatio- ja vuorovaikutustaidot (Communication & Interaction skills)	Kuinka lapsi kertoo muille, mitä hän ajattelee ja tuntee toimiessaan Kuinka lapsi samaistuu muihin
Ympäristö (Environment)	Tilat, esineet ja ihmiset, joiden kanssa lapsi on tekemisissä päivittäin

SCOPE:n käänösprosessi

SCOPE:n käänösprosessi on tällä hetkellä alkuvaiheessa (Metropolia Ammattikorkeakoulu). Tiina Seppänen (2009) suomentanut koontilomakkeen ensimmäisen version, jonka jaamme teille koko SCOPE:n pisteytystä varten. Opinnäytetyömme kuitenkin käsittelee vanhemmille suunnatun haastattelurungon kääntämistä, ja siinä ohessa olemme pohtineet myös koontilomakkeen käännöksiä toimivuutta. Pyydämmekin teitä kiinnittämään huomiota erityisesti kysymysten toimivuuteen. Suluissa meidän versiomme sekä kursiivilla englanninkielinen alkuperäinen versio.

Toimintaan motivoituminen (Tahto, *Volition*)

- Tutkiminen (*Exploration*)
- Tyytyväisyyden ilmaisu (mielihyvän ilmaiseminen, *Expression of Enjoyment*)
- Mielenkiinnon kohteet (mieltymykset ja valinnat, *Preferences & Choices*)
- Haasteisiin vastaaminen (*Response to Challenge*)

Toimintatapa (Tottumus, *Habituation*)

- Päivittäiset toimet (*Daily activities*)
- Siirtymisiin reagointi (muutokseen reagointi, *Response to Transitions*)
- Rutiinit (*Routine*)
- Roolit (*Roles*)

Viestintä- ja vuorovaikutustaidot (*Communication & Interaction Skills*)

- Ei-kielelliset viestintätaidot (nonverbaalinen kommunikaatio, sanaton viestintä, *Non-Verbal Communication*)
- Ääneen itseilmaisu (verbaalinen viestintä, sanallinen ilmaiseminen, *Verbal/Vocal Expression*)
- Keskustelu (*Conversation*)
- Ihmissuhteet (Sosiaaliset suhteet, *Relationships*)

Prosessuaalitaidot (Prosessitaidot, *Process Skills*)

- Esineiden käytön ymmärtäminen (esineiden tunnistaminen ja asianmukainen käyttö, *Understand & Uses Objects*)
- Ympäristöön orientoituminen (*Orientation to Environment*)
- Suunnittelu ja päätöksenteko (*Plan & Make Decisions*)
- Ongelmanratkaisu (*Problem Solving*)

Motoriset taidot (*Motor Skills*)

- Asento ja liikkuvuus (*Posture & Mobility*)
- Koordinaatio (*Coordination*)
- Voima (Lihaskeho, *Strength*)
- Vireystila / kestävyys (*Energy / Endurance*)

Ympäristö (*Environment*)

- Fyysiset tilat (*Physical Space*)
- Fyysiset resurssit (voimavarat?, *Physical Resources*)
- Sosiaaliset ryhmät (*Social Groups*)
- Toiminnan vaatimukset (*Occupational Demands*)
- Perherutiinit (*Family Routine*)

SCOPE antaa interventioihin erilaisia vaihtoehtoja

(Alkuperäinen SCOPE -käsikirja s. 30)

Jokaiselle SCOPE:n osa-alueelle on tavoitteen määrittämistä ja intervention suunnittelua tukemaan oma esimerkkitaulukonsa. Taulukko sisältää SCOPE-osion (*SCOPE Item*), SCOPE-määritelmän/määrittely (*SCOPE Definition*), avainsanat (*Keywords*), esimerkin tavoitteesta (*Example goal*), interventiosuunnitelman (*Strategies for Intervention*), teoreettisen päättelyn (*Theoretical Reasoning*) ja perheen osallisuuden (*Family Involvement*).

Esimerkki taulukosta (Alkuperäinen SCOPE -käsikirja s. 31).

SCOPE-osio	SCOPE määrittely	Avainsanat	Esimerkki tavoitteesta	Interventiosuunnitelma	Teoreettinen päättely	Perheen osallisuus
Sosiaaliset ryhmät	Toisten ihmisten teot ja asenteet, jotka tukevat lapsen toiminnallista osallistumista. (esim. vanhemmat, opettajat, vertaisryhmät, hoitajat yms.)	rohkaisee tukee tarjoaa mahdollisuuksia vahvistaa	Perhe niimeää kolme asiaa, jotka tukevat lapsen onnistunutta suoriutumista tietystä kotitaskuista.	Lapsen ja perheen kanssa työskentely lapsen / perheen kiinnostuksen muuttamisen vapaa-ajan toimintoja tarjoavien yhteisöllisten rakenteiden (esim. puistoalue) tunnistamiseksi.	Lasta ympäröivien ihmisten tarjoamat mahdollisuudet ja asenteet, jotka vaikuttavat lapsen osallistumiseen.	Leikkiryhmien suunnittelu yhteisön muiden lasten kanssa.

Lisätietoa: SCOPE:n ominaisuuksista: Bowyer, Patricia L. - Kramer, Jessica - Kielhofner, Gary - Maziero-Barbosa, Vanessa - Girolami, Gay 2007. Measurement Properties of the Short Child Occupational Profile (SCOPE). *Physical & Occupational Therapy in Pediatrics*, Vol. 27(4) 2007. Luettavissa osoitteessa: <http://pathways.org/images/mrt_research/Bowyer_2007.pdf>.

Ensimmäinen suomennettu versio koontilomakkeesta: Seppänen, Tiina 2009. Lapsen lyhyt toiminnallinen profiili (SCOPE) : esittely ja pienimuotoinen kokeilu. Opinnäytetyö. Metropolia Ammattikorkeakoulu. Luettavissa osoitteessa: <<https://www.theseus.fi/handle/10024/3220>>.

SCOPE:n kliinisestä käytettävyydestä arviointiprosessissa: Bowyer, Patricia, L. - Lee, Jenica - Kramer, Jessica - Taylor, Renee R. - Kielhofner, Gary 2012. Determining the clinical utility of the Short Child Occupational Profile (SCOPE). *British Journal of Occupational Therapy*, 75(1), 19-28.

